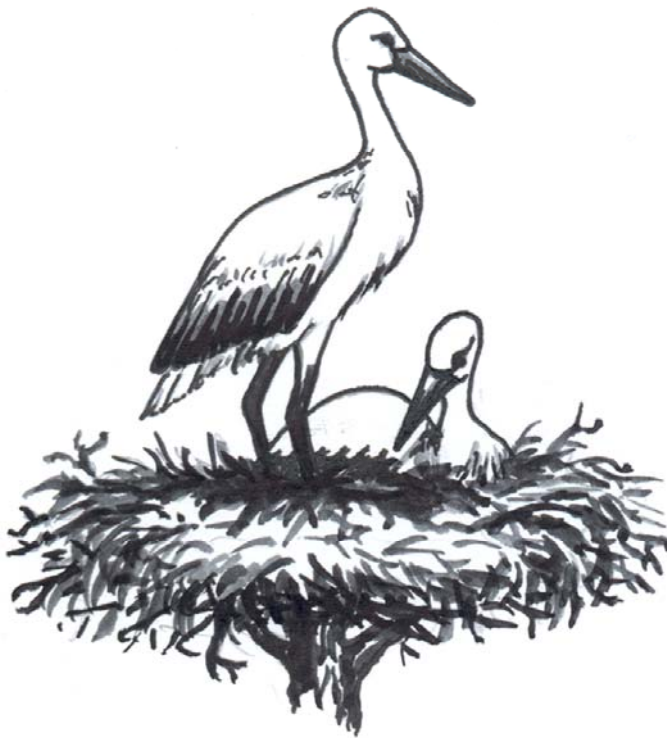

ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

**Управління освіти і науки
Полтавської обласної державної адміністрації
Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені М.В.Остроградського
Кафедра методики і змісту освіти**

А.В.Лисенко

ЛІТЕРАТУРА РІДНОГО КРАЮ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Полтава - 2005

ББК 74.261.4

УДК 82:908 (072.2)

Лисенко А. Література рідного краю: теоретико-методичний аспект.
– Полтава: ПОППО, 2005. – 60 с.

Рецензенти:

Матвієнко П.І. – кандидат педагогічних наук, доцент, ректор
ПОППО ім. М.В. Остроградського;

Мелешко В.А. – кандидат філологічних наук, доцент ПДПУ
ім. В.Г. Короленка;

Вовк Я.Г. – кандидат філологічних наук, доцент ПОППО
ім. М.В. Остроградського.

У посібнику запропоновано теоретичний матеріал щодо розвитку літературного краєзнавства, аналізуються окремі аспекти життя і творчості письменників-земляків, а також подані методичні рекомендації для організації літературно-краєзнавчої роботи в школі.

Рекомендований учителям-словесникам, студентам навчальних закладів філологічного профілю, всім, хто цікавиться проблемами літературного краєзнавства.

Друкується за рішенням ученої ради Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім.М.В.Остроградського (протокол № 5 від 19 жовтня 2005 року).

ISBN 966-7215-49-0

© ПОППО

ПЕРЕДМОВА

*Коли хочеш збагнути письменника –
ти повинен іти в його край.*

Гете

В останні роки наша держава стоїть перед завданням презентації власного історико-культурного надбання перед європейською та світовою спільнотою. Вона можлива не лише за умови проведення узагальнюючих інтегративних досліджень літературного процесу України в цілому, але й за умов вивчення літератури кожного окремого регіону нашої держави.

Література рідного краю, попри повсякденне акцентування уваги на відродженні національної духовності, часто залишається відстороненою від навчально-виховного процесу в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах.

Осмислення своєї ролі на тлі культури, пошук автентичності неможливі без живого інтересу до літературної та історичної спадщини рідного краю.

Окрім того, вивчення літературного краєзнавства сприяє осмисленню історії рідного краю, його духовного життя, національних традицій, формуванню національної свідомості, патріотизму, є могутнім виховним засобом, стимулює самовдосконалення і саморозвиток особистості учнів, для яких приклад вихідця з рідного краю слугує дієвою моральною школою.

“Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього”, “Хто не шанує видатних людей свого народу, той сам не гідний пошани”, - писав М.Рильський. Звернена до нащадків заповідь поета особливої актуальності набуває тепер, коли йде активний процес відродження історичної пам’яті.

У наукових дослідженнях учених-методистів В.Неділька, Є.Пасічника, Н.Волошиної, Б.Степанишина та ін. підкріплюється, що пріоритетним у новому педагогічному мисленні завжди ставимо власне, українське, народне, національне. Осягнення і втілення загальнолюдської, планетарної, педагогічної культури йде через рідну культуру та літературу.

Полтавщина є носієм глибоких історико-літературних традицій, котрі мають значимий внесок для духовного життя України, для її культури (з Полтавщиною пов'язані життя та літературна діяльність Г.Сковороди, І.Котляревського, О.Гончара, В.Симоненка, Панаса Мирного, Остапа Вишні, П.Загребельного та ін.). Всі вони є окрасою української літератури, гордістю Полтавщини.

Та літературна Полтавщина – це не тільки геніальне вчора. Вдячну читацьку аудиторію мають сьогодні прозаїки та поети: В.Мирний, М.Костенко, П.Ротач, В.Тарасенко, Н.Фурса, Н.Баклай, О.Гаран, О.Хало та ін., які в своїх творах утверджують вселюдські гуманістичні ідеали, сприяють розквіту української літератури.

ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Людина, яка виростає байдужою до культурних надбань свого народу, морально і духовно зубожіє, в ній послаблюється кровний зв'язок з Батьківщиною. Тільки на ґрунті рідної літератури можна відкрити учням особливості національного світосприйняття й національного характеру.

Євген Пасічник

Історичні заслуги Полтави як осердя українства непоминуці. Ми всі вирости з відчуттям того, що Полтава є столицею класичної української літератури.

Любов Мацько

В умовах національно-культурного відродження важливе значення має дослідження історичних етапів становлення та розвитку літературного краєзнавства.

Літературне краєзнавство як наукова галузь починає розвиватися з ХІХ століття, в епоху, коли в Україні, як і у всій Європі, відбувається злет національного самоусвідомлення. Провідні сучасні дослідники національних рухів ХІХ століття засвідчують, що злет національного самоусвідомлення в різних культурах проходить у кілька етапів, першим із яких є так зване етнографічне відродження, пробудження інтересів до культурних артефактів своєї нації. Аналогічний процес відбувався у ХІХ столітті і в Україні. У літературних розвідках М.Максимовича, М.Костомарова, М.Драгоманова, І.Франка, М.Грушевського широко використовується етнографічний матеріал. З'являються спеціальні літературно-краєзнавчі праці. Так, Б.Грінченко зібрав великий етнографічний матеріал у Чернігівській і сусідній із нею губерніях, що складався із розповідей, казок, переказів, прислів'їв, загадок тощо. В.Милорадович збирав аналогічний матеріал на Лубенщині Полтавської області.

У ХІХ – на початку ХХ століття відбувалося становлення українського краєзнавства як самостійного наукового напрямку, вироблення його теоретичних засад. Великий внесок у цю справу належить різним тогочасним науковим товариствам, ученим, архівним комісіям, комітетам, археологічним з'їздам, які ретельно вивчали і зберігали історико-літературну спадщину. Так, на

Полтавщині активно діяла Полтавська учена архівна комісія, яка займалася деякими аспектами літературного краєзнавства.

Інтерес до “малої батьківщини”, який є фундаментальним та імпліцитно притаманним будь-якій людині, був певною мірою властивий дослідникам, починаючи з перших пореволюційних років. У своїх дослідженнях вони продовжували традиції, започатковані М.Максимовичем, М.Костомаровим, І.Франком. Саме в цей період уперше з’являються наукові судження щодо функціонування літературного краєзнавства в системі освіти. Так, у 20-х роках відомий дидакт Є.Звягінцев у своїх публікаціях виступав за краєзнавчу локалізацію змісту навчального матеріалу, за навчання на краєзнавчій основі [4].

Саме в цей період краєзнавство утверджується не лише як науковий, але і як громадський рух. Ведеться активна організаційно-педагогічна робота. Наукові дослідження поєднуються з громадськими формами досліджень рідного краю, утворюються такі осередки, як “Український комітет краєзнавства” та “Український комітет охорони пам’яток культури”, започатковується періодичний журнал “Краєзнавство”.

Однак утвердження тоталітарної системи у 20-30-х роках надовго законсервувало науковий розвиток цієї дисципліни. У сучасній науковій літературі цей час позначають терміном “репресоване краєзнавство”. Саме тоді велика частина наукових кадрів була репресована, припинили свою діяльність центри краєзнавства та періодичні видання.

Полтавські літературні сили в 20-30-х роках, як і вся українська література, мали невідшкодовні втрати в добу тоталітарного режиму. Загинули письменники Г.Коваленко, Н.Онацький, Ю.Жилко, М.Зеров, П.Ванченко, на довгі роки були вилучені з літератури О.Ковінька, Г.Майфет, Д.Гордієнко, А.Костенко, не повернулися до творчої праці С.Кокоть, Г.Орлівна, О.Зуєвський та ін. Були й такі, які змушені були продовжити свою творчу діяльність в еміграції – Д.Нитченко, Г.Ващенко, Василь Барка та ін.

Незважаючи на репресії, літературно-краєзнавча робота в школах не припинялася, хоча велася факультативно, не системно, без вагомої наукової бази. Радянська педагогіка не заперечувала легітимності літературного краєзнавства в освіті, про що свідчить, зокрема, виписка із радянської “Педагогічної енциклопедії”, у якій йдеться про те, що літературне краєзнавство “допомагає учням по-новому оцінити

його, глибше зрозуміти його красу”. Однак до локального літературного матеріалу ставилися як до об’єкта, позбавленого самостійної вартості. Дослідження в галузі впровадження літературного краєзнавства в шкільну освіту не були системними.

У 40-х роках літературне краєзнавство у системі освіти також не мало самоцінної значимості. Так, зокрема, щодо організації краєзнавчих музеїв давалися методичні рекомендації такого змісту: “Для характеристики літературного життя краю необхідно відбирати матеріали, які перш за все представляють цінність з політичної точки зору, матеріали, які характеризують те, як літературне життя зв’язане з революційною боротьбою, із соціалістичним будівництвом...” [13, с. 22].

Ставлення до літературного краєзнавства як дисципліни допоміжної і факультативної, відірваної від єдиного і цілісного навчально-виховного процесу, яке панувало в дидактиці, починаючи із 40-50-х років, теж не сприяло науковому осмисленню цієї проблеми, хоча краєзнавча робота в радянських школах ніколи не припинялася.

Якісно новий етап у розвитку краєзнавства пов’язаний із повоєнними роками. Могутнім стимулом для відновлення інтенсивних краєзнавчих досліджень стало видання 26-томної “Історії міст та сіл УРСР”, створення Всеукраїнського товариства охорони пам’яток, Всеукраїнської спілки краєзнавців.

З того часу за останні півстоліття з’явилося багато бібліографічних, довідникових, фактографічних матеріалів, що висвітлюють літературні явища різних регіонів України.

В останні роки інтерес до літературного краєзнавства Полтавщини посилюється як серед літераторів, так і серед науковців (А.Дяченко, П.Загайко, М.Костенко, П.Ротач, В.Мелешко, П.Матвієнко та ін.).

Все це дає підстави стверджувати, що літературне краєзнавство – це важлива сторінка загальнонаціонального літературного процесу, а вивчення історії, літератури, культури рідного краю сприяє національному вихованню школярів, формує почуття патріотизму, національну гордість за минуле й сучасне рідної землі – “малої Батьківщини”, також великої нашої держави України.

ТВОРЧИСТЬ ПИСЬМЕННИКІВ ПОЛТАВЩИНИ ВІД ДАВНИНИ ДО СУЧАСНОСТІ

*Полтавщина... Тут стоголосом уперше задзвеніли
глибинні джерела нашої мови, літератури,
культури. Своєрідна, по-філософському замислена,
справжня академія письменників.*

Маргарита Малиновська

*Полтавщина справді розбудила в душі потяг до
прекрасного.*

Михайло Білецький

Масштабна трансформація в царині соціокультурного життя, зміна векторів освітянської уваги в напрямі вивчення художніх надбань рідного краю є важливою не лише в контексті Шевченкового заклику „свого не цуратись”, але й, насамперед, для осмислення власної ролі на культурному тлі, пошуку автентичності, що не можливо без живого інтересу до літературної та історичної спадщини найближчого до кожної людини духовного осередку. Література рідного краю, попри повсякденне акцентування уваги на відродженні національної духовності, часто залишається відстороненою від навчально-виховного процесу в загальноосвітніх закладах. Однак, знання народом своєї культури, історії, досягнень і особливостей є не тільки показником його духовної зрілості та інтелігентності, а й важливою передумовою і стимулом подальшого його поступу. Літературне краєзнавство вивчає регіональні аспекти літератури, пов’язані з місцевим історико-культурним середовищем, в якому суттєву роль відіграють і загальнонаціональні, і локальні елементи культури.

Велике значення у виховному процесі має момент дотичності до автентичного, історичного, одночасно великого і близького: оселі, де жив чи працював письменник-земляк, рукописів його творів, родичів, живих свідків духовної біографії. Ці внутрішні інтенції невід’ємно присутні в кожній людині, і завдання вчителя – їх всіляко розвивати і підтримувати, бо вони є важливим складником гуманітарної культури. Література рідного краю володіє потужним емоційним зарядом. Як зазначає Ю.Бондаренко, “це посилює ідентифікаційні зв’язки людини з власним народом, доля якого з допомогою

художньої творчості включається в коло особистісних інтересів читача, стає для нього предметом осмислення і вболівання” [2, с.22].

У працях П.Ротача [15, 16], А.Дяченка [3], Г.Шанька [18], М.Костенка [7] та ін. здійснюються спроби осмислити феномен літератури рідного краю як цілісного культурного явища, простежити спадковість і традиції у творчості письменників Полтавщини.

У сузір’ї славетних імен вітчизняних письменників є багато тих, хто своїм життям і творчістю якнайтісніше пов’язаний з історією полтавського краю. Справедливо зазначає М.Костенко: „Напрацьовано значний художньо-естетичний потенціал, з якого до читаючого світу постали безліч колоритних, самобутніх літературних персонажів... Можна твердити, що в історії української літератури є такий значний розділ – полтавський” [7, с.16].

З огляду на це, спробуємо проаналізувати творчість письменників Полтавщини від давнини до сучасності за такими тематичними блоками:

1. Літературна давнина і Полтавщина.
2. Літературна Полтавщина XVI–XVII ст.
3. І.П.Котляревський і Полтавщина.
4. Літературна Полтавщина XIX–XX ст. у загальному літературному контексті.
5. Сучасна українська література і Полтавщина.

У тематичному блоці **„Літературна давнина і Полтавщина”** доцільним є розгляд творчості легендарної полтавки – народної поетеси і співачки Марусі Чурай, а також вплив її творчості на українську культуру та літературу (передусім це поетичний та прозовий доробок М.Старицького, О.Кобилянської, Л.Костенко, Л.Забашти та ін.) Слід наголосити на автобіографічній основі пісень Чураївни. Окремо треба розглянути пісню „Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці”, що стала джерелом для художніх творів багатьох українських письменників.

Розглядаючи літературний процес Київської Русі, зокрема „Слово о полку Ігоревім”, слід звернути увагу на таке питання, як „Відомості про Полтавщину в „Слові о полку Ігоревім”.

У циклі блоку **„Література Полтавщини XVI–XVII ст.”** доречним є звернення до історико-мемуарної творчості козацьких літописців – вихідців із полтавського краю. На матеріалі літопису „Действія... брані Богдана Хмельницького, гетьмана запорізького з поляки ...”, завершеному в м.Гадячі Полтавської області Г.Грабянкою,

у якому викладено історію козацтва від найдавніших часів до 1709 р., звертаємось не лише до факту належності автора літопису полтавській землі, але й розглядаємо основи аналізу та інтерпретації літописного твору як джерела літературного. Традиційно такий підхід ґрунтується на аналізі художніх особливостей літописних текстів, їх лексики, мови твору тощо. Взірцем для цього може бути текст літопису вихідця з с.Жуків, що біля Полтави, канцеляриста війська запорізького Самійла Величка, який, окрім обізнаності з фактичним матеріалом подій, що відбувалися в Україні в 1648-1700 роках, демонструє у своєму чотириритомнику „Сказаніє о війні козацької...” ще й неабиякий письменницький хист. Немало місця в літописі Самійла Величка відведено полтавцям. Крім Кочубея і Мазепи, згадуються Мартин Пушкар, Іван Іскра, Гордій Чурай.

Засновникові нової української літератури І.П.Котляревському має бути присвячений окремий тематичний блок – **„І.П.Котляревський і Полтавщина”**. Слід звернути увагу на багатючий етнографічний матеріал, що став основою його „Енеїди”, а також роль письменника як зачинателя і могутнього детонатора творчості інших полтавських письменників, зокрема, талановитого байкаря, поета-лірика, прозаїка Є.Гребінки, який народився в с.Мар’янівка Гребінківського р-ну. Байки Є.Гребінки „Малороссийские приказки” відзначаються яскравим полтавським колоритом, а окремі вірші (наприклад, „Українська мелодія”, „Чёрные очи”) ввійшли в народний репертуар і стали піснями. У творчому доробку Є. Гребінки „Рассказы пирятинца”, „Полтавские вечера” та ін.) є чимало автобіографічної інформації, та й взагалі його твори пересипані назвами полтавських сіл і містечок, великих і малих річок.

Доцільно розглянути в рамках даного тематичного блоку і творчість Л. Глібова, дитинство якого минуло у полтавських селах Веселий Поділ і Горби, вказавши на змалювання краси полтавського краю у його творчому доробку.

Тематичний блок **„Література Полтавщини XIX–XX ст.”** яскраво представляє наш письменник-земляк М.В.Гоголь, уродженець с.Великі Сорочинці, який у своїх творах „Вечори на хуторі біля Диканьки”, „Миргород”, „Тарас Бульба” опоетизував полтавську землю, виявив велику любов до неї, зумівши геніально передати яскравий місцевий колорит. Рідні місця – Диканьку, Миргород, Сорочинці, Гадяч, річку Псьол – М.Гоголь прославив у багатьох своїх творах.

Вивчаючи літературний процес на Полтавщині в XIX ст., не можна обійти увагою відомого українського прозаїка О.Стороженка – автора оповідань з оригінальними місцевими та фольклорними сюжетами і мотивами, матеріал для яких він черпав із життя селян та чиновників Полтавщини (дитинство письменника проминуло в с. Будища Зіньківського повіту).

Одним із найвизначніших письменників-реалістів XIX ст. є творець соціально-психологічних романів „Хіба ревуть воли, як ясла повні?“, „Повія“, новаторських повістей, оповідань, драм із народного життя – Панас Мирний. Більшу частину свого життя письменник прожив у Полтаві, тому цілком закономірно, що у своїх творах він змальовував полтавців і полтавську землю, (наприклад, в оповіданні „Карло Карлович“ прототипом головного героя є диканський князь Кочубей).

Надзвичайно великі заслуги перед полтавською літературою має родина Драгоманових із Гадяча. М.Драгоманов та його сестра О.Драгоманова, що друкувалася під псевдонімом Олена Пчілка, відома спогадами про полтавців Панаса Мирного, М.Лисенка, М.Старицького. Багато сил віддала вона редагуванню журналу „Рідний край“, що виходив у Полтаві, Гадячі та ін. містах. Її дочка Леся Українка протягом кількох років жила і творчо працювала на хуторі Зелений Гай у Гадячі, де написала свої твори „Роберт Брюс, король шотландський“, „Осінні співи“, „Напис в руїні“, „Пророк“ та ін. На думку М.Костенка, творчість родини Драгоманових „употужнила Полтавську реалістичну школу“ [7, с.87].

До когорти славних полтавців треба віднести також В.Самійленка, який народився у с.Великі Сорочинці, сатирична творчість якого мала широку популярність. Його фейлетон „У Полтавщині“ – це викривальна сатира на полтавських земців. Полтавщина була улюбленим краєм В.Самійленка. Саме тут, як засвідчує він сам, „почав свідомо писати українською мовою“.

Слід згадати й А.Тесленка, який народився у с.Харківці Лохвицького повіту. Його автобіографічні твори „Немає матусі“, „Що б з мене було?“, „В тюрмі“ відображають тяжке життя селян Полтавської губернії. На конкретному життєвому матеріалі побудована й повість „Страчене життя“, події якої відбуваються в Лохвицькому повіті, а за основу сюжету взято трагічну долю двоюрідної сестри Зінаїди Строй. Неможливо обійти в рамках тематичного блоку творчість А.Головка, який народився в с.Юрки

Козельщинського р-ну. У його оповіданнях „Пилипко”, „Червона хустина”, „Удовині діти” відображені реальні події, що сталися в с.Драбинцях на Полтавщині, а в романі „Бур’ян” дія відбувається в с.Обухівці. У романі „Мати” автор переносить нас до Вітрової балки. Це теж Полтавщина, бо згадується і поміщик Галаган, який мав тут велику кількість маєтностей, і полтавський губернатор князь Куракін. Продовженням роману „Мати” є роман „Артем Гармаш”. Місце головних подій у ньому – Донбас, проте окремі сюжети переносяться знову ж таки на Полтавщину, до Вітрової Балки. Описує автор і місто Славгород, прообразом якого є Кременчук, не раз згадується і Ромоданівський шлях.

У творах Остапа Вишні „Якби моя бабуся встали”, „Дід Матвей” змальовані образи односельців. До теми рідного краю звертається Остап Вишня й у нарисі „Все життя з Гоголем”. Поєднання в його творчості видимого сміху з незримим смутком, притаманним українській народній поезії, свідчить про те, що Остап Вишня - справді духовний наставник плеяди видатних полтавських письменників.

Олесь Гончар був палким патріотом рідного краю, який надихав його на нові твори. Письменник часто відвідував рідні місця, які незримо, а часом і зримо, присутні в багатьох його творах.

Предметом розгляду мають стати саме полтавські витoki творчості О. Гончара, зокрема роману „Собор”, оскільки сам образ храму, змальований письменником, почерпнутий з Полтавщини, а в романі „Таврія” події відбуваються в Полтавському селі Кринички. Сам автор сказав, що “це дуже особиста книга”, де він широко розгорнув картину рідних степів, прилучивши маси читачів до власних переживань.

Полтавщина є батьківщиною двох талановитих братів-письменників – Григора та Григорія Тютюнників, які народилися в с.Шилівці Зіньківського р-ну. У романі „Вир” Григорія Тютюнника описано життя полтавського села Троянівки протягом кількох десятиріч.

З глибоким реалізмом Григiр Тютюнник змалював у своїх творах десятки образів полтавських людей, своїх односельців, природу рідного краю (твори “Три зозулі з поклоном”, “Іван Срібний” та ін.).

У творчості Григора Тютюнника простежуються й автобіографічні мотиви. Дитинство малого Григора проходило на

Донбасі, але сутужного 1942 року, коли тітка почала тяжко бідувати з трьома власними дітьми й Григором, хтось натякнув на це одинадцятирічному хлопчині, порадив, що не треба так обтяжувати собою велике сімейство у голодні дні, й той вирішив збиратися до матері, в рідне село. Пізніше цей шлях і поневіряння Григора буде влучно відображено в повісті "Климко".

Не можна не згадати і творчість В.Симоненка, який народився в с.Біївцях Лубенського р-ну. У його автобіографічних поезіях „Грудочка землі”, „З дитинства”, „Дід умер” та ін. змальована любов до рідного краю. Полтава і рідне село Зачепилівка стали природною темою багатьох віршів і для видатного українського поета Б.Олійника.

Яскравим полтавським колоритом позначена також творчість О.Ковіньки, який черпав сюжети для свого гумору з народних усмішок та літературного досвіду своїх земляків – М.Гоголя й Остапа Вишні. Відтворені письменником характери – це образне узагальнення того, що автор бачив навколо себе.

Новатором у драматургії називали Олексу Коломійця, який народився в с. Харківці Лохвицького району. Олексій Коломієць з дитинства всотав красу мальовничої природи харківської землі. Оця залюбленість у рідний край, батьківщину – малу й велику – відбилася у назвах його творів: “Чебрець пахне сонцем”, “Срібна павутина”, “Горлиця”, “Спасибі тобі, моє кохання”. Драматичний твір “Фараони” О.Коломійця залишається неперевершеним явищем про колгоспницько-селянське життя, де не змінено жодного імені дійових осіб, які дійсно жили в Харківцях, вони, наче живі, перейшли на сторінки твору.

Особливе значення має тематичний блок **„Сучасна українська література і Полтавщина”**, оскільки представлені у ньому твори висвітлюють сучасну панораму літературного краю. Сьогодні письменницька організація нараховує до сорока членів Національної Спілки письменників України. Вдячну читацьку аудиторію мають прозаїки Ю.Дмитренко, Л.Пономаренко, В.Карпенко, поети Н.Баклай, В.Мирний, В.Тарасенко, Н.Фурса та ін., які яскраво представили тему рідного краю у своїй творчості.

На уроках літератури рідного краю можна згадати, й російських та зарубіжних письменників, які творили, жили, перебували на Полтавщині. Серед них – О.Пушкін (перебував у Полтаві в 1820, 1824 та 1829 роках, присвятив їй поему “Полтава”). Серед друзів і

близьких знайомих О.Пушкіна були визначні наші земляки Є.Гребінка, М.Гнедич, М.Раєвський та ін. В.Короленко (проживав у Полтаві з 1900 до 1921 року). Значний вплив на творчість і погляди В.Короленка мала історія і культура рідного краю. В Полтаві почалося нове піднесення його письменницької творчості. В.Короленко завершує цикл сибірських оповідань (“Государеві ящики”, “Мороз”, “Феодали”) пише оповідання “Мить”, повість “Не страшно”.

З осені 1905 року почав роботу, що тривала до смерті, над найбільшим твором – чотиритомною “Історією мого сучасника”. А.Чехов подорожував Полтавщиною у 1888 році, змалював образи полтавських людей у повісті “Степ”, оповіданні “Людина у футлярі” та ін. Максим Горький провів кілька літніх місяців на Полтавщині 1887 і 1900 роки. Письменник вивчав мову, організував театр і хор, відобразив своє перебування на Полтавщині в оповіданні “Ярмарка в Голтве”.

І.Бунін (відвідав Полтавщину у 1891, 1896, 1897 роках). Полтавщина яскраво змальована в романі письменника “Життя Арсеньєва”, в оповіданні “В серпні”. Мотиви й образи фольклору записані на Полтавщині, лягли в основу ранніх творів І.Буніна “На край світу”, “Суходіл”, повість “Ліка”.

Із Полтавщиною пов’язані й імена Райнер Марії Рільке, австрійського поета, який у 1890 році приїздив на Полтавщину. Осмислення трагічної для українського народу битви 1709 року дало поштовх до створення балади “Каря Шведський їде через Україну” та вірша “Буря”.

Полтавщина надихала на творчість і грузинського письменника Д.Гурамішвілі, який майже 50 років прожив на Миргородщині. Глибокий слід у віршах Д.Гурамішвілі лишили пісні кобзарів. Саме вони були джерелом його поеми “Весела весна”. Д.Гурамішвілі зібрав свої вірші в одну книгу “Давитіані”, яка стала перлиною грузинської нації.

Безумовно, що тема рідного краю не залишилась перегорнутою сторінкою у творчості письменників Полтавщини, і ми з упевненістю можемо сказати, що наші земляки сприяли і сприяють розквіту української літератури, утвердженню вселюдських гуманістичних ідеалів Добра, Справедливості, Любові.

УРОКИ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ: ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ

*Літературне краєзнавство – це важливе
знаряддя патріотичного, морально-етичного
виховання, дійовий засіб поглиблення знань з
літератури і розвитку пізнавальних
інтересів школярів та молоді.*

Леонід Куценко

Шкільні програми з української літератури передбачають уроки письменництва рідного краю, на яких учні знайомляться з найвидатнішими досягненнями регіонального мистецтва слова. Відповідно до діючих програм, уроки з теми “Література рідного краю” є складовою шкільної літературної освіти.

Літературне краєзнавство – це специфічна галузь науки про літературу, предметом якої є вивчення літературних творів і художніх образів, нав'язаних природою, історичними подіями, побутом і людьми краю [13, с. 386].

Вивчення літератури рідного краю сприяє осмисленню історії рідного краю, його духовного життя, національних традицій, формуванню національної свідомості, патріотизму, є могутнім виховним засобом, що стимулює самовдосконалення і саморозвиток особистості учнів, для яких приклад вихідця з рідного краю слугує дієвою моральною школою.

Мета уроків літературного краєзнавства – осягнення учнями глибинної сутності спадщини митців рідного краю, сприйняття й поцінування їхнього художнього набутку, плекання почуття гордості, патріотизму за творчих людей, славних краян.

Методичні принципи уроків літератури рідного краю:

- Розуміння учнями літератури як художнього відображення духовного життя українського народу і тієї спільноти, яка оточує дитину;
- урахування вікових, психологічних і пізнавальних можливостей школярів, їхнього загального розвитку;
- формування вмінь кваліфікованого читача, який розуміє літературу як мистецтво, сприймає художні цінності та шліфує свою культуру почуттів;
- добір літературно-краєзнавчого матеріалу з урахуванням принципу від простого до складного;

- глибоке знання вчителем історії й літератури рідного краю та об'єктивне його тлумачення в культурно-мистецькому просторі;
- доцільність і різноманітність навчальних форм роботи і типів уроків, які посилювали б зацікавленість літературно-мистецькою спадщиною земляків;
- наступність у розвитку зв'язного мовлення з вивченням творів літератури рідного краю й теоретичних розділів навчальної програми;
- особистісно зорієнтований підхід у формуванні навчальних запитань і завдань.

Завданнями літератури рідного краю є:

- Поглиблювати відомості про життя та творчість митців даної місцевості;
- розвивати інтерес до їхнього творчого доробку та спадщини;
- виробляти особистісне ставлення до літератури рідного краю, розвиваючи вміння висловлювати свої думки про автора твору, героїв, художні образи;
- прищеплювати високі естетичні смаки, виховувати почуття прекрасного, вміння насолоджуватись художнім твором;
- виявляти нахили, смаки, здібності учнів, сприяти їхньому розвитку, виховувати юних поетів-аматорів;
- поглиблювати знання про історію рідного краю, його найвидатніших діячів культури та мистецтва;
- розвивати логічне та образне мислення, культуру мовлення та читання;
- виробляти вміння вести діалог і полілог у парі, групі, будувати монологічне висловлювання, вступати в дискусію з проблемних питань твору, узагальнювати, систематизувати знання та робити висновки;
- допомогти учням подолати принизливе почуття національної меншовартості, формувати в них історичну пам'ять, плекати природне почуття національної гордості;
- виховувати шану до народних і православних релігійних традицій українців, за якими споконвіку жили наші предки;
- прищеплювати повагу до видатних людей рідного краю, їхнього внеску в національно-визвольну боротьбу, спонукати наслідувати їх у своєму житті;
- плекати працелюбність, милосердя, гуманне ставлення до людини, природи тощо;
- виробляти вміння бачити й цінувати красу й самобутність рідної землі;

- викликати в учнів щире прагнення захищати світлі набутки матеріального й духовного життя нації, оберігати й примножувати їх, продовжуючи традиції роду, родини, краю;
- розвивати вміння переказувати, стежити за чіткістю та логічністю відповідей на запитання, висловлювати свої враження від почутого, побаченого;
- формувати в дітей самостійне судження, вчити їх давати об'єктивну характеристику героям, художнім образам і явищам;
- розвивати комунікативно-мовленнєві вміння школярів на уроках літератури рідного краю, практикуючи твори малої форми в усному та писемному варіанті (переказ-мініатюра з творчими завданнями, багатоваріантні міні-твори в контексті певної жанрово-стильової манери письма тощо).

Підготовка до уроків літературного краєзнавства передбачає:

- Випереджаюче ознайомлення зі списком творів літератури рідного краю, які учні мають прочитати (придбати) протягом літа, навчального року;
- підготовку системи завдань, розробку розумових операцій, а також способів їх виконання з урахуванням різних рівнів і форм мислительної діяльності школярів;
- планування навчально-пізнавального дійства (сценарію), змістового наповнення уроку (заняття);
- чітке визначення теми, мети та завдань уроку, проблемних питань за змістом твору (творчості), добір епіграфа, зорового та слухового рядів (музичне і мистецьке оформлення).

Основними методами навчання та оформленнями організації навчально-пізнавальної діяльності на заняттях з літератури рідного краю для **5-8-х** класів є:

- Бесіда за змістом книжки, твору;
- бесіда з елементами лекції;
- бесіда з елементами диспуту;
- розповідь;
- художня розповідь;
- заочна подорож;
- конкурс знавців літератури рідного краю;
- інсценізація тощо.

У 9-11-х класах:

- Лекція;
- оглядова лекція тематичного характеру;

- семінар за творчістю письменника;
- диспут;
- конференція;
- зустріч і розмова з письменником;
- екскурсія або заочна подорож;
- обговорення проблеми за круглим столом та ін.

Залежно від мети, завдань уроку, особливостей та жанру художнього твору, обраного вчителем методу проведення заняття можна використати різноманітні **прийоми роботи**:

- повідомлення;
- стислі, докладні та творчі перекази;
- художню розповідь;
- виразне читання та інсценізацію;
- читання творів і уривків уголос;
- “оживлення” подій та словесний опис картини;
- підготовку та обговорення відгуків, анотацій, рекомендацій;
- дослідно-пошукову роботу в місцевих бібліотеках, музеях, картинних галереях, архівах;
- виписування образних висловлювань, афоризмів;
- підготовку виставок літературних, мистецьких і художніх творів, публікацій репродукцій;
- інтерв’ю з автором, його рідними, друзями, знайомими;
- складання словників термінів, понять;
- виставку учнівських ілюстрацій до твору;
- сценічні замальовки, фрагменти дія - та відеофільмів тощо [19].

Методичною наукою ще не розроблена типологія уроків літератури рідного краю. Прикметною ознакою таких уроків є відсутність традиційних елементів у їх структурі й методиці проведення (опитування, пояснення нового матеріалу, закріплення та ін.).

Уроки літератури рідного краю можуть бути як традиційними, так і нетрадиційними:

- урок-конференція;
- урок-зустріч;
- урок-екскурсія;
- урок-диспут;
- урок-інсценізація;
- урок-подорож та ін. (Див. Лисенко А., Човнова Н. Дивосвіт Полтавської землі: уроки літератури рідного краю. – Полтава: ПОППО, 2000. – 187 с.)

УСНА НАРОДНА ТВОРЧІСТЬ І ПОЛТАВЩИНА В СИСТЕМІ УРОКІВ ЛІТЕРАТУРНОГО КРАЄЗНАВСТВА

Література рідного краю сприяє вихованню національної самосвідомості, зацікавленню учнів історією рідного краю, його фольклорними традиціями.

Всеволод Неділько

Важливим знаряддям патріотичного виховання, дієвим засобом поглиблення знань з літератури і розвитку пізнавальних інтересів у школярів є вивчення фольклорних матеріалів. Фольклору завжди властивий регіональний характер, ним обумовлена розробка тем і проблем, глибше і міцніше “прив’язаних” саме до певної історично сформованої території.

Цікавим видом роботи з літературного краєзнавства є збір учнями місцевого фольклору. Вивчення усної народної творчості допомагає учням повніше пізнати рідний край, а також сприяє поглибленню їх літературних знань.

Учні 5-9 класів на уроках української літератури вивчають розділ “Усна народна творчість”. Доречним буде на таких уроках представити блок “Усна народна творчість і Полтавщина”.

№ п/п	Тема за програмою	Клас	Усна народна творчість і Полтавщина
1	Народні легенди, перекази. Народні казки	5	В.Посухов “Сім трав біля семи криниць: легенди і перекази Полтавщини”, В.Милорадович “Казки і оповідання” (записані в Лубенщині)
2	Народні прислів’я, приказки, загадки	5	В.Юшко “Література рідного краю”
3	Народні пісні, колискові пісні	6	Народні пісні Полтавського краю
4	Суспільно-побутові пісні	7	Етнограф В.Милорадович
5	Українські історичні пісні. Українські народні думи	8	Пісенна творчість Марусі Чурай
6	Весілля. Родинно побутові пісні. Українські народні балади	9	Обряд весілля на Полтавщині

Зрозуміло, що програма не дає змоги так детально спинятися на вивченні даного розділу, але ж літературне краєзнавство є ще й важливою складовою позакласної роботи з літератури. Ось тут до пошуку разом з учителем мають включатися й учні.

Адже краєзнавство у синтезі з фольклористичною роботою несе в собі великий морально-етичний потенціал, якого так бракує сьогодні в роботі з учнями.

Для початку варто звернутися до досить поширених легенд про заснування рідного села, міста тощо, а згодом розширити діапазон пошуків.

Запропонуйте учням дати відповіді на такі питання:

1. Чому так називається ваше село, місто?
2. Чи мало село (місто) інші назви, з чим пов'язана зміна назви?
3. Що ви знаєте про своїх перших поселенців?
4. Чи не побутують у селі (місті) легенди, перекази про назву та про перших поселенців?
5. Скільки років існує село (місто) і чи завжди знаходились вони на цьому місці?
6. Чи побутують поблизу вашого краю урочища, річки, озера, що мають цікаві назви, історії, легенди про них?
7. Хто із ваших предків, знайомих знає багато загадок легенд, пісень, казок, прислів'їв, приказок, цікавих історій, переказів?

Пропонуємо декілька легенд, переказів, загадок, зібраних В.Посуховим та В.Юшком, які можна використати під час вивчення розділу “Усна народна творчість” у системі уроків літературного краєзнавства.

ЗАЧАРОВАНІ КРАСОЮ

Легенда

У кожного козака свій шлях до Запорозької Січі. І Мануйло, і Хорішко, і Юрко потрапили сюди не в один час, різні причини привели їх у вільний степ. Та й за віком вони були не рівні. Козацьке братство зріднило їх. І стали вони нерозлийводами. Разом обороняли від ворога рідний край, разом заліковували рани від басурманських шаблук. Так минали роки. Одного разу розпрощалися вони з матінкою Січчю й подалися на пошуки вільних земель, щоб оселитися поруч доживати віку. Поволі піднімалися вгору по Дніпру,

долаючи пороги. Добралися до Псла та й повернули праворуч, течія там менша.

Зачаровані красою та багатством природи, зупинилися, нарешті. Першим ступив на берег Мануйло.

- Кращої землі, певно, немає, мовив він, залюбленим поглядом оглядаючи місцевість. – Ось тут і житиму.

А Хорішко й Юрко, розпрощавшись з товаришем, побрели далі. Нарешті й вони вибрали собі місцевість до вподоби й оселилися назавжди в цьому чудовому краї. Згодом поселення ці, як водиться у слов'ян, назвали іменами господарів. Так виникли на Полтавщині Мануйлівка, Хорішки та Юрки.

ЗАГАДКИ ПРО ПОЛТАВЩИНУ

Пливе шука з Кременчука, а як гляне – трава в'яне. (Запропонуйте відгадку намалювати). Незалежно від того, відгадають загадку п'ятикласники чи ви підкажете відгадку, запитайте учнів, чому саме така загадка виникла у Кременчуці.

Роз'яснення має бути таким. Загадка, яку ви щойно почули – початок пісні “Пливе шука з Кременчука”, яку записав Т.Г. Шевченко у Кременчуці під час своєї подорожі по Україні. З'явилась пісня десь у кінці 30-х або на початку 40-х років XIX століття, тобто за кілька років до того, як потрапив до Кременчука поет.

Поява пісні, а отже і загадки, зв'язані із заснуванням у 1839 році у Кременчуці механічного заводу, на якому виготовляли сільськогосподарські знаряддя праці – плуги, молотарки тощо, за якими приїздили сюди майже з усієї України. Особливою популярністю, а отже, і попитом, користувалися кременчуцькі коси. Все це зумовило вдячних людей створити пісню. Згодом перші рядки її стали загадкою.

ЦІЛЮЩА ВОДА ВІД ПАНЯНКИ

Легенда

Страшне лихо спіткало Полтаву. Чорна хвороба, мов траву, косила людей. Ледве-ледве ховати їх встигали. В місті не стихали ридання матерів, які навіки втрачали своїх малят, плач діток, котрі лишалися бідувати сиротами. Ні лікарі, ні знахарі ані ліками, ані чарами нічого не могли вдіяти.

Одна біда йде й іншу за собою веде. Цілими хмарами сарана налетіла. Кажуть, аж з Персії принесло її. І де не пролетить – там чорні поля й городи залишає за собою та гіркі сльози людські.

У полтавських жителів уже й руки почали опускатися, так їх усі ці лиха замордували. Зібралися вони на площі й бідкаються, не знаючи, що подіяти. Аж тут з гурту вийшла дівчина та й каже так рішуче: “Я знаю, що робити! Треба он під тією горою, що над річкою здійсмається, викопати криницю і пити воду тільки звідтіля. Тільки так можемо порятуватися”.

Спочатку посміялися полтавці: “Якщо ліки та чари ту хворобу не беруть, то що ж та вода з нею вдіє!” Але згодом подумали й порішили: “А давайте, лишень, спробуємо!” Викопали криницю. Й потяглися до неї старі й малі. І таки правду казала дівчина – від води тієї цілющої зникла хвороба з міста, лишила тільки гіркі спомини.

Отоді вдячні полтавці й почали величати ту просту дівчину шанобливо “панянкою”. На честь її, Панянкою назвали й гору, ручай, який з неї стікав, а потім і міський куток, який там виник.

ЗОЛОТА ГРЕБЛЯ

Легенда

За Котельвою, в долині, місток є невеличкий. Золотою греблею він зветься. Що, кажете, не така то вже гарна тут гребля, щоб золотою величатися? То так. Звичайна собі невелика гребля з дерев'яним місточком. І золота там ніхто не ховав, не знаходив. Але величають її так котелевці неспроста.

Колись давно жив у селі пан. Багатючий! Землі мав стільки, що й на сто сімей з гаком вистачило б. І якраз через його володіння пролягала дорога, якою навколишні селяни ганяли худобу на пашу. Перебігала вона через невелику гребельку. І балакати б про неї не варто, якби... Якби ж отой злий та жадючий пан не додумався поставити на ній своїх прислужників. Та ще й наказав їм: “Це моя земля! Не пускайте через неї мужицьку худобу. Хай не затоптують її. А хто ж таки дуже захоче корів пасти — хай платить за прохід по моїй землі”.

Ну й почали дерти з людей гроші ні за що ні про що. Кляли люди того пана на чім світ стоїть. І добром просили його, і скаржились. Та все як об стінку горохом. Стоїть на своєму, капосний, і все. А потім-таки каже: “Купіть у мене цю греблю. Давайте шапку

золотих і ганяйте своїх брудних корів хоч цілими днями”. Громада сільська торгувалась, торгувалась із паном і згодилась: хоч так, хоч інакше, а платити кровопивцеві доведеться.

А гроші ж воно не маленькі. Поки то стяглися. А потім пішли до пана: “Продавай греблю!” А він у вічі сміється: “Мало даєте! За таку греблю дві шапки золотих монет гоніть!”

І совістили, і ганьбили його люди — і на мову не дається. Знов кинулися гроші збирати. Якось уже із слізьми, плачем та прокльонами нашкребли грошей і на другу шапку. Понесли до пана, а той шкириться: “Передумав я. Три шапки золотих насипайте!”

Ох і розлютилася ж громада: “Гляди, пане, з вогнем граєшся. Ті шапки можуть наповнитися і попелом з твого дворища. А можемо тобі їх і в домовину покласти!” Злякався пан, позадкував: “Що ви, темнота, жартів не розумієте. Хоч і продешевив я, та давайте, як домовились”. Висипав ті монети з шапок — і чимдуж додому.

Відтоді й стала та гребля громадською. І перестали її всі клясти та десятою дорогою обходити. Правда, за те, що вона так дорого обійшлася, почали в селі називати її “золотою”.

ВЕСЕЛИЙ ПОДІЛ

Переказ

Впродовж кількох століть на Полтавщині жили представники відомого поміщицького роду Родзянків. Їм належало чимало сіл і містечок краю. Одне село на честь цього славного роду так і називалось Родзянки.

Змінювались покоління, село передавалось у спадщину. На початку ХІХ століття, коли власником його був Г.В. Родзянка, воно почало називатися Веселий Поділ. Справа в тому, що у Гаврила Родзянки було кілька синів. Коли вони підросли, батько розділив село. З цієї нагоди він влаштував велике гуляння. Цей веселий захід потім довго згадували мешканці села.

- Ох і славне гуляння, - говорили одні.

- Веселий був поділ, - добавляли інші.

З того часу село почало називатися Веселий Поділ.

ПИСЬМЕННИКИ ПОЛТАВЩИНИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Класики, які жили в Полтаві, зробили на наше покоління значний вплив: щедрі і рясні зерна посіяли вони на полтавській літературній ниві.

Олександр Ковінька

*Дуже горджусь тим, що мені випала честь
(так, так, саме честь) родитись на Полтавщині.
Я чомусь впевнений, що не родись на Полтавщині,
з мене б, можливо, і не вийшов письменник, та ще
гуморист, настільки я майже фізично відчуваю той
багатючий скарб, пісенний і веселий, який дала мені
рідна земля на все життя.*

Валентин Чемерис

На літературній карті України Полтавщина вирізняється чи не найбільшим розмаїттям письменницьких талантів усіх часів, котрі полишили про себе славу пам'ять рукописним і друкованим словом.

Упродовж століть на Полтавщині формувалися стійкі літературні традиції. Вони завжди були живучі й завжди стимулювали подальший розвиток крайової літератури. Літературна Полтавщина багата іменами: від літописця С.Величка, поета-філософа Г.Сковороди, фундатора нової української літератури І.Котляревського, корифея української прози Панаса Мирного, доброго сміхотворця Остапа Вишні, неперевершеного П.Загребельного, Володимира Малика та ін.

Полтавська земля надихала на творчість Т.Шевченка, О.Пушкіна, А.Чехова, Лесю Українку, М.Коцюбинського, Ю.Яновського, П.Тичину, М.Гоголя, тут жили і натхненно працювали Шолом-Алейхем, Мате Залка, Давид Гурамішвілі, Михаїл Нуайме.

Літературна Полтавщина – це не тільки геніальне вчора. Це і сьогодні, талановите й визнане в літературі, попереду в якій безмежне поле натхненної, творчої праці в ім'я духовного розквіту рідного краю.

Подаємо загальний перелік письменників-земляків, які народилися чи перебували на Полтавщині (творчість яких вивчається в курсі Програми з української літератури для 5-11 класів), а також окремі методичні рекомендації до проведення уроків літератури рідного краю.

№ п/п	Письменники	Рік народження (перебування на Полтавщині)	Твори за програмою	Література рідного краю
5 КЛАС				
1	Тарас Шевченко	1843-1844 рр. 1845-1846 рр. 1859 р.	“Зоре моя вечірня”, “За сонцем хмаронька пливе”, “Сон”, “Садок вишневий коло хати”	Т.Шевченко і Полтавщина. П.Ротач “Від Удаю до Орелі”
2	Василь Симоненко	1935 р. с. Біївці, Лубенський р-н	“Цар Плаксій і Лоскотон”	“Грудочка землі”, “З дитинства”, “Дід умер” (полтавські витоки)
3	Анатолій Дімаров	1922 р. м. Миргород	“Для чого людині серце”	Полтавські витоки творчості
4	Василь Королів-Старий	1897-1943 рр. Диканський р-н	“Потерчата”, “Хуха- моховинка”	“Нечиста сила”, “Мавка Вербинка”
5	Леонід Глібов	1827-1893 рр. с. Веселий Поділ, Семенівський р-н	“Химерний маленький”, “Котилася тарілочка”, акровірші “Що за птиця?”, “Хто розмов- ляє?”, “Хто сестра і брат?”, “Квіткове весілля”	“Лисиця- жалібниця”, “Щука”
6	Іван Нечуй-Левицький	1865-1866 рр. м. Полтава	“Запорожці”	Полтавщина у житті письменника

7	Олена Пчілка	1849-1930 рр. м. Гадяч	“Сосонка”	“Зелений гай. Вірші й казки”
8	Григор Тютюнник	1920-1961 рр. с. Шилівка, Зіньківський р-н	“Дивак”	Рідний край у творчості письменника
6 КЛАС				
1	Тарас Шевченко	1843-1844 рр. 1845-1846 рр. 1859 р.	“Іван Підкова”, “Тарасова ніч”, “Сонце заходить, гори чорніють”, “І досі сниться: під горою...”	Перебування Тараса Шевченка на Полтавщині. П.Ротач “Від Удаю до Орелі”
2	Леся Українка	1893-1906 рр. м. Гадяч	“Колискова”, “Мамо, іде вже зима”, “Мрії”, “Як дитиною, бувало...”	Перебування на Полтавщині. Г.Шанько “Вогненна квітка”
3	Олександр Довженко	1927 р. с. Яреськи, Шишацький р-н	“Зачарована Десна”	Полтавщина у творчості Довженка
4	Леонід Глібов	1827-1893 рр.	“Вовк та ягня”, “Муха й бджола”, “Жаба і віл”	Перша збірка “Стихотворения”, 1847 р. видана у Полтаві
5	Степан Васильченко	1902-1904 рр. (Семенівський, Глобинський р-ни)	“Свекор”, “Басурмен”	Оповідання і повісті про життя підлітків (“Приблуда”)

7 КЛАС				
1	Тарас Шевченко	1843-1844 рр. 1845-1846 рр. 1859 р.	“Тополя”, “Невольник”, “Мені тринадцятий минало”, “Заповіт”	Полтавщина в творчості письменника
2	Григор Тютюнник	1920-1961 рр.	“Климко”, “Зав’язь”	Полтавські витоки творчості
3	Василь Симоненко	1935 р. с. Біївці, Лубенський р-н	“Лебеді материнства”, “Ти знаєш, що ти - людина”, “Гей, нові Колумби й Магелани”, “Перехожий”	В.Симоненко і сучасний літературний процес
8 КЛАС				
1	Тарас Шевченко	1843-1844 рр. 1845-1846 рр. 1859 р.	“Наймичка”, “Ой три шляхи широкії”, “Мені однаково, чи буду...”, „Минають дні, минають ночі...”	Тарас Шевченко і Полтавщина. П.Ротач “Від Удаю до Орелі”
2	Леся Українка	1893-1906 рр. м. Гадяч	“Хотіла б я піснею стати”, “Ви щасливі, пречистії зорі”, “Давня весна”, “Давня казка”	Леся Українка і Полтавщина. Г.Шанько “Вогненна квітка”
3	Іван Нечуй-Левицький	1865-1866 рр.	“Микола Джеря”	Полтавський період творчості
4	Володимир Самійленко	1864-1925 рр. с. Великі Сорочинці	“Зимовий діалог”, “Ельдорадо”	Драматична поема “Чураївна” – один із найкращих творів про Марусю Чурай.

5	Остап Вишня	1889-1956 рр. с. Чечва, Зіньківський р-н	“Моя автобіографія”, “Сом”, “Як варити і їсти суп із дикої качки”	Тема рідного краю в гуморесках письменника
6	Володимир Підпалий	1936-1973 рр. с. Лазірки, Оржицький р-н	“Тиха елегія”, “Запросини”	Полтавщина у творчості письменника. Вірші “Пам’ятаю: над шляхом Лубенським”, “Осінній сон”, цикл “Григорій Сковорода” та ін.

9 КЛАС

1	Історична проза. Самійло Величко	1670-1728	Козацькі літописи	Полтавські витоки творчості
2	Григорій Сковорода	1722-1794 рр. с. Чорнухи	“Бджола та шершень”, “Собака і Вовк”, “Всякому місту – звичай і права”, афоризми	Полтавські витоки творчості
3	Іван Котляревський	1769-1838 рр. м. Полтава	“Енеїда”, “Наталка Полтавка”	Іван Котляревський і Полтавщина
4	Євген Гребінка	1812-1818 рр. с. Мар’янівка, Гребінківський р-н	Поети-романтики	Літературно-критична діяльність. Повість “Куми” – полтавський колорит

5	Тарас Шевченко	1843-1844 рр. 1845-1846 рр. 1859 р.	“Думи мої, думи мої...”, “До Основ’я- ненка”, “Доля”, “Думка”, “Лі- лея”, “Єретик”, Гайдамаки”, “Великий льох”, “Сон”, „Кавказ”, “І мертвим, і живим, і не народженим”, “Катерина”, “Марія”, “Із-за гаю сонце сходить”, “Давидові псалми”, “Ісаія. Глава 35”	П.Загайко “Полтавські шляхи Кобзаря”, П.Ротач “Полтавська Шевченкіана”, “Від Удаю до Орелі”, С.Реп’ях “Тарасові сліди”.
6	Леонід Глібов	1827-1893 рр.	“Журба”, “Мальований стовп”, “Жаба і віл”, “Цуцик”, “Мірошник”, “Громада”,	Полтавські витоки творчості
7	Марко Вовчок	1851 р. с. Кулаженці, Гребінківський р-н	“Інститутка”	Зв’язок з Полтавщиною
8	Пантелеймон Куліш	1852-1854 рр. х. Баївщина, с. Заріг	“Чорна рада”, “До кобзи”, “До рідного народу”, “Піонер”, “Квітка з сльозами”	Зв’язок письменника з Полтавщиною. П.Ротач “Колоски з літературної ниви”

10 КЛАС				
1	Іван Нечуй-Левицький	1865-1866 рр.	“Кайдашева сім’я”	Перебування на Полтавщині. Повість “Дві московки”
2	Панас Мирний	1849-1920 рр. м. Миргород	“Хіба ревуть воли, як ясла повні?”	Полтавські витоки творчості
3	Леся Українка	1893-1906 рр. м. Гадяч	“Contra spem spero”, “І все-таки до тебе думка лине”, “To be or not to be?..”, “І ти колись боролась, мов Ізраїль...”, “Хвиля”, “Лісова пісня”, “Бояриня”	Леся Українка і Полтавщина. Г.Шанько “Вогненна квітка”.
4	Михайло Старицький	1840-1904 рр. с. Кліщинці	“Виклик”, “Гетьман”, “Талан”	Полтавські витоки творчості
5	Ольга Кобилянська	1893-1906 рр. м. Гадяч	“Людина”, “Земля”	Полтавський пейзаж у творчості О.Кобилянської “Там, де зірки пробивались”

11 КЛАС				
1	Юрій Яновський	1932 р. с. Яреськи 1943 р. (подорож Полтавщиною)	“Майстер корабля”, “Подвійне коло”, “Дитинство”	Полтавщина у творчості письменника. П.Ротач “Колоски з літературної ниви”
2	Іван Багряний	1907 р. с. Куземин, Зіньківський р-н	“Тигролови”	Полтавщина у творчості письменника
3	Олександр Довженко	1927 р. с. Яреськи	“Україна в огні”, “Зачарована Десна”	Полтавщина у творчості письменника
4	Василь Симоненко	1935 р. с. Біївці, Лубенський р-н	“Задивляюсь у твої зіниці”, “Є тисяча доріг”, (“Я...”)	Ю.Смолянський “Симоненкова любов”
5	Олесь Гончар	1918-1995 рр. с. Сухе, Кобеляцький р-н	“Собор”, “Людина і зброя”	Олесь Гончар і Полтавщина
6	Павло Загребельний	1924 р. с. Солошине, Кобеляцький р-н	“Диво”	Полтавські витоки творчості
7	Василь Барка	1907 р. с. Солониця, Лубенський р-н	“Жовтий князь”	Полтавські образи в романі “Жовтий князь”

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРНОГО КРАЄЗНАВСТВА

*Література рідного краю, мистецтво –
це час і простір, у якому живе краса
людського духу, це вагомі чинники
збагачення духовності і моральності дітей.*
Василь Сухомлинський

*Небагато знайдеться на світі таких
кровно зв'язаних з літературою місць,
як наша Полтавщина.*

Юхим Мартич

На уроках літератури рідного краю школярі вивчають біографію та творчість письменників-земляків, накопичують знання з розвитку літературного процесу в регіоні. Досвід засвідчує, що твори письменників-земляків захоплюють учнів, призвичаюють до роботи з архівними джерелами, бібліотечними матеріалами, пресою. На жаль, на уроках часто не вистачає часу, межі шкільної програми не дають можливості розглянути додаткові твори. Ефективним доповненням до уроків є позакласна робота з літератури рідного краю.

Літературно-краєзнавчі заняття активізують творчу діяльність учнів, посилюють любов до рідного краю, сприяють переростанню її в усвідомлене й продумане почуття патріотизму.

Завдання вчителя літератури – через творчу самореалізацію донести до учня глибинну сутність художнього твору, розкрити єдність тексту й підтексту, визначити місце письменника в літературному процесі.

Цьому сприяють:

- Літературно-краєзнавчі гуртки;
- літературно-краєзнавчі екскурсії;
- екскурсії до музеїв;
- літературні вечори на краєзнавчій основі;
- літературно-краєзнавчі конференції;
- творчі конкурси та ін.

Подаємо орієнтовну тематику творчих та курсових робіт на краєзнавчій основі, зразки літературних вікторин, конкурсів, літературно-історичної композиції, які можна використовувати на уроках та позакласних заходах із літературного краєзнавства.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ТВОРЧИХ ТА КУРСОВИХ РОБІТ НА КРАЄЗНАВЧІЙ ОСНОВІ

1. Реалізм та народність байкарської творчості Л.Глібова.
2. Народна основа гумору і сатири в поемі І.Котляревського “Енеїда”.
3. Гуманістичний пафос поезій В.Симоненка.
4. Символіка образів і художніх деталей у романі І.Багряного “Тигролови”.
5. Художньо-естетична і гуманістична цінність роману В.Барки “Жовтий князь”.
6. Народні характери в новелістиці Григора Тютюнника.
7. Особливості стилю роману О.Гончара “Собор”.
8. Художнє втілення морально-етичних орієнтирів людини в романі О.Гончара “Тронка”.
9. Порівняльна характеристика головних героїнь повістей “Страчене життя” А.Тесленка і “Талант” С.Васильченка.
10. Риси ментальності українського селянства в епоху боротьби за землю і волю (за мотивами твору Панаса Мирного та Івана Білика “Хіба ревуть воли, як ясла повні?”).
11. Зв’язки Т.Шевченка з Полтавщиною як об’єкт краєзнавчих досліджень.
12. Національний характер у прозі Панаса Мирного.
13. І.Котляревський і сучасний літературний процес: традиції та новаторство.
14. Пісенна творчість Марусі Чурай.
15. Реабілітовані історією (творчість письменників-земляків 20-30-х років).
16. Значення родини Драгоманових для національного відродження України.
17. Літературна давнина і Полтавщина.
18. Полтавський період у житті та творчості В.Короленка.
19. Жанр казки у творчості письменників Полтавщини.
20. Рецепція біблійних і християнсько-міфологічних мотивів у творчості письменників Полтавщини.

ЛІТЕРАТУРНА ВІКТОРИНА

1. Яка з мисливських усмішок Остапа Вишні присвячена М.Рильському:
 - а) “Як засмажити коропа”;
 - б) “Як варити і їсти суп із дикої качки”;
 - в) “Бекас”;
 - г) “Вовк”.

2. Яку назву має рідне селище Г. Сковороди?
 - а) Чорнухи;
 - б) Кирилівка;
 - в) Зачепилівка.

3. Які з названих населених пунктів Полтавщини згадуються в літописах XI століття?
 - а) Горошине;
 - б) Кснятин (Снітин);
 - в) Говтва;
 - г) Пирятин;
 - д) Решетилівка;
 - г) Багачка.

4. Як називається подорожній репортаж Панаса Мирного про розбишаку Василя Гнидку, у назві якого згадуються два полтавських міста?
 - а) Миргород, Полтава;
 - б) Прилуки, Миргород;
 - в) Гадяч, Прилуки;
 - г) Гадяч, Полтава.

5. Назвіть прізвище відомого українського композитора, педагога і фольклориста, котрий народився в с. Гриньки Глобинського району, створив опери “Енеїда”, “Наталка Полтавка”, “Тарас Бульба”.
 - а) М.В. Лисенко;
 - б) Гулак-Артемівський;
 - в) П. Майборода.

6. Назвіть ім'я легендарної дівчини, що склала велику кількість пісень, серед яких “Засвіт встали козаченьки”, “Ой, не ходи Грицю”:
- а) Маруся Богуславка;
 - б) Маруся Чурай;
 - в) Марко Вовчок;
 - г) Наталка Полтавка.
7. Які твори Т.Шевченко написав на Полтавщині?
- а) “Єретик”
 - б) “Великий льох”;
 - в) “Заповіт”;
 - г) “Наймичка”.
8. Яким віршованим розміром написана “Енеїда” І.Котляревського?
- а) ямбом;
 - б)хореєм;
 - в) дактилем.
9. Які твори Г. Сковороди були видрукувані за його життя?
- а) “Сад божественных песней”;
 - б) “Басни Харьковския”;
 - в) жоден.
10. Назвіть відомого драматурга, автора комедії “Фараони”, “Дикий Ангел”, “Кравець”, котрий народився на Полтавщині:
- а) М.Г. Куліш;
 - б) О.Т. Гончар;
 - в) О.Ф. Коломієць;
 - г) М.П. Стельмах.
11. Хто автор більше, ніж двадцятьох романів, уродженець с. Солошине на Полтавщині?
- а) П. Загребельний;
 - б) Олесь Гончар;
 - в) Г. Тютюнник;
 - г) А. Головка.

12. Як називається відома збірка нашого земляка, поета Василя Симоненка?

- а) “Б'ють у крицю ковалі”;
- б) “Лебеді материнства”;
- в) “Сива ластівка”;
- г) “Тасмниця твого обличчя”.

13. Як називається відомий роман українського письменника, на двадцять років заборонений до друку?

- а) “Роксолана”;
- б) “Тронка”;
- в) “Собор”;
- г) “Прапорonoсці”.

14. Як називається рідне село відомого автора романів “Бур'ян”, “Мати”, оповідань “Пилипко”, “Червона хустина”?

- а) с. Зачепилівка;
- б) с. Юрки;
- в) с. Солошине;
- г) с. Біївці.

15. Герой якої п'єси І.Карпенка-Карого відмовився пожертвувати гроші на пам'ятник І.Котляревському, бо Котляревський йому “без надобності”?

- а) Калитка з п'єси “Сто тисяч”;
- б) Мартин Боруля з однойменної п'єси;
- в) Пузир із п'єси “Хазяїн”.

16. Яка збірка Б. Олійника була дебютом у літературі?

- а) “Б'ють у крицю ковалі”;
- б) “Двадцятий вал”;
- в) “Вибір”;
- г) “Відлуння”.

17. Хто назвав Григора Тютюнника “живописцем правди”?

- а) Олесь Гончар;
- б) П. Загребельний;
- в) М. Стельмах;
- г) В. Шевчук.

18. Як називається книга літературно-критичних праць П. Загребельного?

- а) “Письменницькі роздуми”;
- б) “Неложними вустами”;
- в) “Магістралями слова”;
- г) “Духовний меч”.

19. Хто за фахом Олесь Гончар?

- а) історик;
- б) філолог;
- в) філософ.

20. Яка з літературних розвідок належить перу Василя Барки?

- а) “Геній в умовах заблокованої культури”;
- б) “Національне мистецтво”;
- в) “Феномен доби (Сходження на Голгофу слави)”;
- г) “Хліборобський Орфей або клярнетизм”.

21. Який спосіб психологічної характеристики персонажа використовує Олесь Гончар у новелі “Людина в степу”?

- а) діалог;
- б) характеристика героя іншими персонажами;
- в) історичний аналіз;
- г) самоаналіз.

22. В якому році в Полтаві відбулося велике свято, на якому були присутні М.Коцюбинський, Леся Українка, Панас Мирний, Олена Пчілка та ін.

- а) 1900;
- б) 1903;
- в) 1905;
- г) 1907.

23. Хто назвав Григорія Тютюнника “живописцем правди”?

- а) О.Гончар;
- б) П.Загребельний;
- в) М.Стельмах;
- г) В.Шевчук.

24. Яку назву має твір Олеся Гончара про Полтаву і діяльність підпільної молодіжної групи в роки німецько-фашистської окупації?
- а) “Людина і зброя”;
 - б) “Земля гуде”;
 - в) “Прапороносці”;
 - г) “Твоя зоря”.
25. Яке прізвище записане в паспорті Остапа Вишні?
- а) П.М. Губенко;
 - б) О.І. Ковінька;
 - в) П.Я. Рудченко.
26. Хто з полтавських поетів є автором “Оди на честь 800-ліття Полтави”?
- а) Ф. Гарін;
 - б) В.Симоненко;
 - в) Б.Олійник.
27. Яку неопубліковану збірку М. Зеров присвятив академіку С. Єфремову?
- а) “Антологія римської поезії”;
 - б) “Нова українська поезія”;
 - в) “Камена”;
 - г) “Сонети і елегії”.
28. Яка усмішка вперше була підписана псевдонімом “Остап Вишня”?
- а) “Лист із села”;
 - б) “Подорожні враження”;
 - в) “Чудака, їй-богу!”;
 - г) “Як ми колись учились”.
29. Хто з відомих українських письменників, працюючи в казенній палаті в Полтаві, одержав чин дійсного статського радника, що відповідав військовому званню генерала?
- а) І.П. Котляревський;
 - б) Панас Мирний;
 - в) Г.С. Сковорода.

30. Як називається повість Панаса Мирного про недобрих людей, колишніх товаришів?

- а) “Голодна воля”;
- б) “Лихі люди”;
- в) “Лихо давнє і сьогочасне”;
- г) “Пропаща сила”.

31. Яка з трьох відомих споруд Полтави збудована в стилі українського модерну?

- а) Будинок служби безпеки;
- б) краєзнавчий музей;
- в) кінотеатр ім. І.Котляревського.

32. Визначте жанр твору І.Багряного „Тигролови”:

- а) історичний;
- б) родинний;
- в) соціально-психологічний;
- г) пригодницький.

33.Хто з відомих українських художників намалював будинок І.Котляревського в Полтаві?

- а) І.Сластіон;
- б) Т.Шевченко;
- в) М.Пимоненко.

34. Який твір І.Котляревського тривалий час поширювався в Україні та за її межами в рукописних списках?

- а) „Наталка Полтавка”;
- б) „Москаль-чарівник”;
- в) „Енеїда”.

35. Вихідцем із Полтавщини є:

- а) Д.Нитченко;
- б) Яр Славутич;
- в) М.Зеров;
- г) Т.Осмачка;
- д) Василь Барка.

ПОЛТАВЩИНА В ЖИТТІ КЛАСИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

(З досвіду роботи вчителя української мови та літератури М.Ф. Гаражі)

Запитання вікторини:

1. Уперше Полтава згадується в Іпатіївському літописі 1174р., коли один із князів Київської Русі, переслідуючи половців “в Петров день переєха Ворскл у Лтавы...” Хто цей князь?

2. Полтавська земля дала світові великого філософа мандрівника Г.С. Сковороду. Яку назву має рідне село Г.С. Сковороди?

3. У 1812р. для боротьби проти французької армії Наполеона відомий український класик у званні капітана Російської армії сформував п'ятий кінний полк у селі Горошине Хорольського повіту (тепер Семенівський район). Хто цей героїчний капітан, якому в 1817р. було присвоєно звання майора?

4. Хто з відомих українських письменників, працюючи в казенній палаті в Полтаві у 1914р. одержав чин дійсного статського радника, що відповідало військовому званню генерала?

5. Недалеко від Гадяча був родовий маєток Драгоманових, у якому народилася українська письменниця Олена Пчілка – мати Лесі Українки. Сюди з далекої Буковини до Лесі Українки приїжджала відома письменниця Ольга Кобилянська. Як називається це чарівне місце?

6. Свого часу Панас Мирний жив у Миргороді, Прилуках, Гадячі. Є у нього відоме оповідання – “Подорожній репортаж про розбишаку Василя Гнидку”, у назві якого згадується два Полтавські міста. Як називається це оповідання?

7. Назвіть прізвище, ім'я та по батькові відомого українського композитора, педагога, фольклориста, котрий народився в селі Гриньки Глобинського району, створив опери “Енеїда”, “Наталка Полтавка”, “Тарас Бульба”, “Утоплена”, озвучив 83 тексти із “Кобзаря” Тараса Шевченка.

8. Як називається повість Панаса Мирного про недобрих людей, колишніх товаришів?

9. Хто з відомих українських письменників переклав українською мовою “Король Лір” В.Шекспіра, а також п'єсу Островського

“Гроза”? (Переклад останнього твору зроблений разом із братом, також письменником).

10. Назвіть відомого письменника, драматурга і театрального класика, який народився в селі Клішенцях Глобинського району, виховувався в сім’ї батька М.В. Лисенка. Кращі його п’єси “Не судилось”, “Талант”, “Маруся Богуславка”, “Богдан Хмельницький”, “За двома зайцями” й сьогодні ставлять у театрах України.

11. На Полтавщині Тарас Шевченко бував у 1843, 1844, 1845, 1846 та 1859 рр. Крім вищезазначених творів, написаних тут, він переніс на полотно ще багато чудових полтавських краєвидів. Назвіть два найвідоміших із них.

12. Леонід Іванович Глібов, відомий байкар, поет-лірик, народився в селі Веселий Поділ Хорольського повіту (тепер Семенівський район), його дитинство пройшло в селі Горбах на Кременчуччині. Вчився в Полтавській гімназії, писав вірші. Перша збірка його поезій вийшла російською мовою в 1847 році. Назвіть першу збірку Л.І. Глібова і місто, де вона вперше вийшла і побачила світ.

13. Є.П. Гребінка, український і російський письменник, народився в 1812 р. на хуторі Убіжище Пирятинського району. Переклав українською мовою поему “Полтава” О.С. Пушкіна, і з його допомогою було вперше надруковано “Кобзар” Тараса Шевченка. Як увіковічено ім’я цього письменника на карті Полтавщини?

14. У Полтаві жила дівчина-легенда, котра склала величезну кількість пісень, серед них “Засвіт встали козаченьки”, “Ой, не ходи, Грицю”. Що ви знаєте про цю легендарну дівчину? Хто з українських класиків вивів її образ у своїх творах.

15. У 1810р. в Полтаві відкривається театр. Спеціально для нього у 1818р. І.П. Котляревський пише п’єсу про чисту душею і добру серцем дівчину. Як називається ця п’єса, пригадайте рядки, які є водночас її самохарактеристикою.

16. У п’єсі “Наталка Полтавка” І.Котляревський говорить, що до Наталки сватався не тільки Возний, а й інші солідні женихи. Серед них був і дяк, відомий своїм голосом, котрий жив в одному із сіл поблизу Полтави. Пригадайте село, де жив цей дячок-п’яничка.

17. У творі про запорізьких козаків І.Котляревський пише:
Так славнії полки козацькі

Лубенський, Гадяцький, Полтавський
В шапках, було, як мак, цвітуть,
Як грянуть, сотнями ударять,
Тому мітлою все метуть...

Як називається цей твір? Назвіть двох, трьох найвідоміших козаків.

18. Назвіть село, розташоване біля Хорола, у якому були О.С. Пушкін і Т.Г. Шевченко.

19. У своєму відомому творі І.П. Котляревський устами одного з героїв радить женихові знайти іншу наречену.

Ну, взяв би Миньку або Прісю,
Шатнувся то в сей, то в той куток:
В Івашки, Мильці, і в Горбанівку,
Тепер дівчат хоть гать гати.

Назвіть твір, ім'я жениха і нареченої з цього твору.

20. 31 серпня 1903р. в Полтаві відбулося величезне свято, на якому були присутні відомі митці України – Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Панас Мирний, Михайло Старицький, Олена Пчілка, Микола Лисенко, Василь Стефаник, Володимир Самійленко, Гнат Хоткевич, Марія Заньковецька та ін. Що це за подія?

21. Архип Тесленко – автор творів “Школяр”, “За пашпортом”, “Страчене життя” – народився і жив у селі Харківцях, що розміщене поруч із повітовим містечком, де в канцелярії нотаріуса служив писарчуком майбутній письменник. Як називається це містечко?

22. Назвіть прізвище великого російського актора, викупленого із кріпацтва полтавцями – декабристом С.Волконським та І.П. Котляревським, котрий найкраще виконував роль виборного Макогоненка (“Наталка Полтавка”), Михайла Чупруна (“Москаль-Чарівник”), та Шельменка (“Шельменко-денщик”).

23. Олесь Гончар рідну Полтавщину змалював у багатьох творах, в одному з яких відображена діяльність підпільної молодіжної групи Полтави в роки німецько-фашистської окупації. Яку назву має цей твір і підпільна молодіжна група?

24. Наш земляк-гуморист Олександр Іванович Ковінька дуже любив Полтавщину, її чарівну природу. Одна з його книг так і називається – “Подорож до...”

25. Із скромної селянської родини на Полтавщині, з села поблизу Зінькова вилетіли у світ два брати письменники – Григорій і Григій Тютюнники. Як називається це село?

26. О.П. Довженко на Полтавщині знімав свої фільми “Земля”, “Звенигора”, “Щорс”. Найяскравішим селом на Україні він вважав полтавське, де проходили зйомки фільмів “Майська ніч”, “Щедре літо”, “Весілля в Малинівці”. У цьому селі, що поблизу Шишак, створено музей О.П. Довженка. Як називається це село?

27. Остап Вишня народився у містечку Грунь на Полтавщині (тепер Сумська область). Яке прізвище, ім'я та по батькові було записано у його паспорті?

28. Український письменник Іван Ле автор романів “Хмельницький”, “Наливайко”, “Україна”, народився у селі на Полтавщині, яке має однозвучну назву з його справжнім прізвищем. Назвіть прізвище, ім'я, по батькові цього письменника, та його рідне село.

29. 23 вересня 1943 року в день визволення Полтави Остап Вишня, Андрій Малишко і Юрій Смолич відвідали могилу невмирущого полтавця. Чия це могила і де вона знаходиться?

30. Павло Тичина любив бувати на Полтавщині, її він оспівав у поезіях “Їдемо з Великої Багачки”, “На будові Кремгес”. А одну свою поезію так і починає: “Не той тепер Миргород, Хорол-річка не та”. Як називається цей твір і кому він присвячується?

31. Ю.П. Дольд-Михайлик народився в Бутенках Кобеляцького району, був автором кількох п'єс, відомих романів “Степовики”, “У чорних лицарів”, але найбільшу популярність письменникові здобув роман про відомого розвідника, за яким поставлено кінофільм “Далеко від Батьківщини”. Як називається цей роман?

32. Уродженець Новосанжарського району, автор “Оди на честь 800-ліття Полтави”. Хто він?

33. Олесь Донченко народився в селі Великі Сорочинці Миргородського району, свої твори друкував ще в юнацькі роки. Автор “Школи над морем”, “Лісничихи”, “Золоті медалі”. Похований у древньому центрі Полтавщини. Де похований О.Донченко?

34. А.В. Головка, автор романів “Бур'ян”, “Мати”, оповідання “Червона хустина”, “Пилипко”, свого часу працював сільським

учителем у селі Білики, довго жив у Києві, але серцем завжди линув на Полтавщину. Як називається рідне село А.Головка?

35. Володимир Кирилович Малик - автор багатьох історичних романів. Гортаючи сторінки одного з романів, ми ніби крокуємо курними шляхами від древніх Лубен до самого Криму з колишніми запорожцями. А роман називається...

36. Василь Симоненко народився в селі Біївці на Лубенщині, закінчив школу із золотою медаллю. Назвіть першу збірку поета.

37. Назвіть відомого романіста, уродженця села Солошино, що на Полтавщині?

38. Назвіть відомого сучасного драматурга, автора комедії “Фараони”, п’єс “Дикий ангел”, “Кравцов”, “Голубі олені”, котрий народився в селі Харківці на Лохвиччині.

Полтавщина в житті слов’янських класиків

1. В одній із своїх поем О.С. Пушкін виводить чарівний образ нареченої гетьмана І.Мазепи, дочки князя Кочубея. Як називається поема О.Пушкіна? Як звали цю чарівну дівчину?

2. У знаменитому оповіданні М.В. Гоголь оспівує Миргородську калюжу. Як називається це оповідання? Які цікаві образи виведені в ньому?

3. Назва цього історичного села трапляється ще в “Повчанні” Володимира Мономаха від 1095-1096 рр. У різний час у цьому селі були фельдмаршал Шереметьєв, генерал С.Волконський, письменники Іван Котляревський, Павло Тичина, Андрій Головка, Олесь Гончар, Дмитро Косарик, Олесь Юренко. Влітку 1897р. приїздив сюди і Максим Горький, який і видав того ж року оповідання про цей ярмарок. Назвіть це оповідання і село.

4. Аркадій Гайдар, автор популярних творів для дітей (“Тімур та його команда”, “Військова таємниця”) 26 жовтня 1941 року як кореспондент загинув у бою з фашистами поблизу села Ліпляви на Полтавщині (нині Черкаська область). Яка назва цієї газети?

5. Відомий педагог і письменник А.С. Макаренко на Полтавщині провів понад 25 років. В яких творах він згадує Полтавщину? (Назвіть конкретно твір і місцевість)

6. Цей письменник провів у Полтаві останній період свого життя (з 1900 по 1921 рік), крім художніх творів, написав відому публіцистичну статтю “Сорочинська трагедія”. Назвіть цього письменника.

7. М.В. Гоголь народився в селі Великі Сорочинці Миргородського повіту. Вчився в Полтавському повітовому училищі. Тематика та сюжети багатьох його творів присвячені Україні. Назвіть дві його збірки, у назвах яких згадується Полтавщина.

8. Російський і український письменник, автор комедії “Ябеда” (1798р.), друг Г.Р. Державіна, генеральний суддя Полтавської губернії, Полтавський губернський предводитель дворянства (1820-1823 рр.). Помер і похований у селі Велика Обухівка на Миргородщині. Хто цей діяч?

9. Максим Горький на Полтавщині був тричі, але найдовше жив із 1897 по 1900 рік у чудовому селі на березі Псла. Як називається це село?

10. Відомий угорський письменник Мате Залка був закоханий у полтавський край, який він згадує у творах “Оповідання полковника”, “Генерал”, “Комети повертаються”. Воював в Іспанії, звідки писав дружині, що кожного дня марить полтавським селом, у якому жив з 1929 по 1937 рік. У якому селі жив Мате Залка?

11. А.В. Луначарський народився в Полтаві, його іменем названа одна із вулиць міста, часто бував у батька в селі Супрунівці. Любив і цінував творчість українських поетів. Кому, на вашу думку, він присвятив нарис “Великий народний поет”?

12. С.А. Ковпакові присвячено кілька книг. Серед них – “Легендарний рейд” С.В. Руднева, “Люди з чистою совістю” Л.Вернигори. С.Ковпак – автор книги “Від Путівлі до Карпат”. Назвіть рідне село С.А. Ковпака.

Полтавщина в житті класиків української літератури

Відповіді:

1. Новгород-Сіверський, князь Ігор Святославович.
2. Село Чорнухи Лохвицького повіту.
3. Іван Петрович Котляревський.
4. Панас Мирний (Панас Якович Рудченко).
5. Зелений гай.

6. “Подоріжжя од Полтави до Гадячого”.
7. Микола Віталійович Лисенко.
8. “Лихі люди”.
9. Панас Мирний разом із братом Іваном Біликом.
10. Михайло Старицький.
11. “Полтавський монастир”, “Будинок І.П. Котляревського”.
12. “Стихотворения Леонида Глибова”, Полтава.
13. На честь поста названо місто, залізничний вузол, райцентр області.
14. Маруся Чурай, її образ вивели М.Старицький, Ольга Кобилянська, Ліна Костенко.
15. “Наталка Полтавка”: “Ой я дівчина Полтавка, а зовуть мене Наталка, дівка проста, некрасива, з добрим серцем, не спесива...”
16. Тахтаулівський дяк, с. Тахтаулово.
17. “Енеїда”. Низ, Евріал, Еней.
18. Село Вишняки Хорольського повіту.
19. “Енеїда”, слова говорить Латин Турну, який сватався до Лавісі.
20. Відкриття пам’ятника І.П. Котляревському.
21. Лохвиця.
22. Михайло Щепкін.
23. “Земля гуде”, підпільна група “Нескорена Полтавчанка”.
24. “Подорож до Ворскли”.
25. Село Шилівка Зіньківського району.
26. Село Яреськи Шишацького району.
27. Павло Іванович Губенко.
28. Іван Леонтійович Мойся, село Мойсівка.
29. Могила І.П. Котляревського знаходиться в парку Вічної Слави.
30. “Пісня трактористки”, присвячена Олесі Кулик.
31. “І один у полі воїн”.
32. Борис Олійник.
33. Олесь Донченко похований у Лубнах, де жив тривалий час.
34. Село Юрки Козельщинського району.
35. Роман В.К. Малика “Чумацький шлях”.
36. Перша збірка В.Симоненка називається “Тиша і грім”.
37. Павло Загребельний.
38. Олексій Коломієць.

Полтавщина в житті слов’янських класиків

1. Поема “Полтава”, Марія.
2. “Как поссорились Иван Иванович с Иваном Никифоровичем”.

3. “Ярмарка в Голтве”, с. Голтва (Говтва).
4. “Комсомольская правда”.
5. Повість “Честь” (Крюків), “Педагогічна поема” (с. Триби, с. Ковалівка).
6. Володимир Галактіонович Короленко.
7. “Вечори на хуторі біля Диканьки”, “Миргород”.
8. Василь Васильович Капніст.
9. Село Мануйлівка Козельщинського району.
10. Село Білики Кобеляцького району.
11. Присвячено Тарасу Шевченку.
12. Котельва.

ЛІТЕРАТУРНО-ІСТОРИЧНА КОМПОЗИЦІЯ

(з досвіду роботи вчителя історії НВК № 1 м. Лубни Л.М.Величко)

Тема: *Посульський край - земля чарівна,
Ніким не випите цілюще джерело.*
(зустріч у літературній вітальні)

Мета: Формувати особистість із глибоко усвідомленою громадянською позицією. Сприяти вихованню в учнів національної свідомості, любові до рідного краю, до його героїчного минулого; розвивати елементи дослідництва, краєзнавства.

Святково прикрашений зал.

На сцені надпис “Посульський край - земля чарівна,
Ніким не випите цілюще джерело”.

На фоні краєвидів Лубенщини, виставка картин В.І. Лапушкіна. Обабіч сцени стоять два столики. На одному з них на вишитому рушнику портрет В.К. Малика, кетяги калини, свічка, на другому - на вишитому рушнику портрет С.Наливайка, шабля, булава. Зліва і справа від сцени в глибині залу дві книжкові виставки: одна “Співець із Посулля”, присвячена творчості В.К.Малика, інша - роботам краєзнавців О.Хало і В.Козюри. На сцені телевізор, за апаратним пультом працівник телецентру. В центрі сцени стоять читці і ведучі вечора, що по чергово підходять до мікрофону. Зустріч

розпочинається вступним словом учителя історії. Звучить пісня у виконанні Н.Матвієнко "Без коріння сохне все живе".

Вчитель: Дорогі діти, двері нашої шкільної вітальні широко відкриті для Вас допитливих, кмітливих, розумних, ерудованих. Ви стоїте на вищій сходинці шкільного життя. Перед тим, як незабаром Ви покинете затишні стіни першої в нашому місті гімназії, я запрошую Вас у мандрівку по рідному краю, краю, де Ви народилися, навчаєтесь і живете. Адже багато звідала Лубенщина моя. Чужинські орди тут розлючено гасали. Топтали наші села і міста. Про це ми з історії дізнались. І головними героями у нас сьогодні будуть тихоплинна красуня Сула, люди Посульського краю, які жили, живуть і будуть вічно жити на її берегах.

Ведучий: *Моя Сула впадає у Дніпро,
Неначе жінка припада до мужа,
Неначе жила повнокровна й дужа,
Прямує в серці скрізь степів чоло.
Гойда планета тисячі віків,
Хмілючи від зливи і росинки,
Мою Сулу — правічну українку,
Що рветься до дніпровських берегів.*

Ведучий: Чи є в світі земля миліша від отчої, де білокрилими лелеками прилітає і відлітає дитинство, де синьоокими волошками розквітає і осипається юність, де життєві дороги сходяться до барвінкового небосхилу. Краю мій, устелений диво-рястом і усіяний серпанковими зорепадами, сонячною повинню залитий по вінця, аж до крайнеба хлюпоче, в'юниться те проміння на високих тополях, що підпирають гордими чолами глибоку синяву хмар. Це вони, ті гнучкі дерева та ця розпашіла осіння горобина, ведуть у твої, Лубенщино, священні куточки. Дивишся і не намилиєшся тією красою, що подарувала рідному краю матінка-природа. Хочеться якнайбільш любити і берегти ці ліси і поля, річки і ставки.

Вчитель: Справді, чи є ще десь на землі такий край, де тихі травневі ночі пливуть на крилах солов'їних пісень, де вранці на замріяній річці вмивається джерельною водою біле латаття? Чи є ще десь на землі край, де ніби сестри обійнялися

нерукотворна краса і сива пам'ять історії? Краса та історія стрічають тебе на кожному кроці, куди б ти не пішов.

Вчитель: Діти, на нашу зустріч я запросила дорогих гостей, відомих не тільки на Лубенщині, але й в усій Україні.

Вітаємо їх: Ольга Хало - член спілки письменників України, лауреат премії ім. В.Малика. Валерій Козюра - відомий краєзнавець, лауреат премії ім. В.Малика і В.Симоненка. Ніна Малій - заслужений журналіст України, редактор місцевого радіомовлення, лауреат премії ім. В.Малика.

А ще в нас присутні гості з усіх районів Полтавщини. Гостей дорогих ми вітаємо щиро, стрічаємо хлібом, з любов'ю і миром.

(Танець з рушниками , дівчата в українських костюмах вручають хліб, сіль.)

*В нашій школі першій
Раді Вас Вітати,
І всього найкращого Від душі бажати.
Довгі роки в щасті і здоров'ї жити
І душею й серцем завжди молодіти.*

Вчитель: Лубни мої, моє чарівне місто. Скучаю я завжди за тобою, коли буваю в довгій розлуці з предвіковичними пагорбами, а також давньою Сулою, що несе на своїй дзеркальній спині перевернуте бездонне небо. Тихі заплави, задумані верби, котрі полощуть свої віти в зеленій отаві оксамитових берегів, світле відлуння дзвонів Мгарського монастиря, перше і останнє "курли" над вічно молодим містом - все це відгукується в моїм серці наймилозвучнішими акордами любові.

Ведучий: А я люблю Лубни, коли вони міняють вбрання від білосніжного до золотавого багрянцю, тут проходить ціла епопея перетворення природи. Особливе безмірне почуття бентежної радості охоплює тоді, коли зацвітають духмяні сади.

Пісня „Зацвітають вишні”

Вчитель: Діти, слова цієї пісні написала наша гостя Ольга Хало.

Ведучий: Звідки ж неповторність і чаруюча краса? Може, від таємниці землі чи від вічності “Великого Неба”? Хіба ж

буває щось обабіч цього? Ні. Ні дерево, ні людина, ні річка, хоч би як давно вона не несла свої води. Ведучий: Хто ж перший вписав Сулу в історико - літературні пам'ятки давнини? Історики пов'язують Посульський край з ім'ям Володимира Святославича, який 988 року став „*городи зводити по Сулі*”

Фрагмент із фільму “Джерело пам'яті”

Ведучий: Дивна, загадкова історія у нашої красуні Сули.

Фрагмент із фільму “Джерело пам'яті”

Згадується Сула і в Іпатіївському літописі від 1107 р., і в “Слові о полку Ігоревім”:

“Коні ржуть за Сулою, гримить слава у Києві”.

Ведучий: Виявляється, в мого міста своя особиста доля місцями схожа на долі інших міст, коли йдеться про набіги половців (1185р) чи навалу полчищ монголо-татар (1239р) Про ці страшні часи знищення і спустошення, що дали назву сплюндрованій місцевості (Дике поле), наш лубенський письменник, корифей української сучасної прози В.Малик написав свої романи “Черлені щити”, “Горить свіча”.

Ведучий: Незабутню сторінку в історії Посульського краю вписав легендарний народний герой Северин Наливайко, останній бій якого відбувся під Лубнами.

Ведучий: Чого, чого славна Солониця стала!

Бо козаки — наливайці
На ній воювали.

Ведучий: Ми не будемо Вам розповідати про події Солоницької трагедії, вони Вам добре знайомі, лише зачитаємо уривок з поеми „Наливайко” нашої землячки, нашої гості, члена спілки письменників України Ольги Хало

Троє учнів в одязі козаків під акорди “Посульська Козача ”(музика О. Житинського на слова І.Бедрика) виходять на сцену.

*Закружляли круки
За Сулою вранці,
Стали козаченьки
Та копати шанці.*

Діти і жіноцтво

*Не зважало в силі-
Розтягнувся табір
В четвертину милі.*

*Валом і ровами
Кріплений на славу.
Боронить нелегко
Під ярмом державу.*

*Де в магнатськiм здаві
Гине край наш любий,
Польові гармати
Возвели на зрубax.*

*Всі вози опісля
Зібраної ради
Ставили окружно
У чотири ряди.*

*Гей ти, зла недоле,
На усіх єдина.
Ой куди ж привів ти,
Батьку Северине?*

*Розжаривсь табір, мовби на черені,
Бо спека дошкуляє до кісток.
Заміли коні. Стихли теревені.
Якби води нужденним хоч ковток.*

*Тринадцять діб у відкиді, в облозі.
Ще й сонце чорт до табору пришив.
Чи хто відступник в триєдинім Бозі?
Чи безпрощєнно хто так согрішив?
Скінчився харч. Почався мор на люди.
Уклякли сили. Табір охлява.
Ще й Северину каменем на груди
Підступна Лободина булава.*

*Червнева ніч. Духмянить дєсь калина.
Оркестри жаб на Довгому й Сулі.
Що думаєш тепер ти, Северине,
Грудьми припавши низько до землі?*

*Чи просиш сили, як герой билинний,
Чи рвеш зубами вчавлену траву?
Хто визволить нещасну Україну,
Підніме хто нещадну булаву?*

На телеекрані фрагменти фільму “Джерело пам'яті” - козацький табір на Солониці.

Ведучий: Героїчне життя С. Наливайка оспіване багатьма письменниками: це і Т.Шевченко і К.Рилєєв, Івази і Б.Бальзак, О.Хало і С.Сурмач. Пам'ять про Северина Наливайка ніколи не зникне із сердець наших земляків. Одна із вулиць нашого міста, що виходить до Сули, носить його ім'я. В нинішньому році в пам'ять про річницю Солоницької битви на правому березі Сули встановлено пам'ятний знак. Посульським краєм ходить багато легенд, пов'язаних із наливайківцями. За однією із версій під час відступу кинули в Сулу 11 бочок золота, яких до цього часу ніхто не може відшукати, за іншою - назви сіл пов'язані з подіями весни 1596 року. Сучасники говорили, що після того, як поляки порубали 10 тисяч повстанців, вода в Сулі була червона від крові і земля навколишня так просочилась кров'ю, що на ній кілька років нічого не родило. Тут і виникло одне село "Солониця", бо земля солона, а інше "Войниха", бо війна прокотилася по цих землях.

***Надаємо слово нашій гості, автору поеми
"Наливайко" О.Хало Для вас виконуємо
танець "Посульський гопак"***

Ведучий: Ні, не політики і королі уособлюють собою націю. Народів пізнають у світах через письменників. Згадаймо Шекспіра - це Англія, Данте - Італія, Луї Арагон-Франція, а наші тисячолітні Лубни - це Малик.

Ведучий: На жаль, сьогодні вже немає серед нас Володимира Кириловича. Згасла свіча на робочому столі письменника, залишилися на ньому недописані рядки захоплюючих шедеврів, а сам Володимир Кирилович десь мандрує "Чумацьким шляхом" по далеких світах.

Фрагмент із фільму "Лицар слова, добра і любові".

*Тож запалимо свічку! Най палає,
Хай поєднає нас вона в цей час.
І друзів голоси нехай лунають,
І пісня й слово хай єднають нас.*

Запалюють свічку, і звучить пісня "Україно" Т.Петриненка

Ведучий: Тож давайте вшануємо пам'ять цієї щиросердної людини і талановитого письменника хвилиною мовчання

Ведучий: Народна мудрість говорить: "Краще запалити одну свічку, ніж ганьбити п'ятому. Палахкотить сьогодні сьайвом у цьому залі свічка В.Малика. Горить не згасає, бо ішов він по землі світлим і чистим, ніяка скверна не сміла пристати до нього, ішов як великий художник до людства, до свого народу, як речник їхніх дум і устремлінь. Весь в роботі, завжди заклопотаний, він вражав своєю витримкою, увагою, високою інтелігентністю, яскраво вираженим почуттям людської гідності.

Пісня "Явір і калина"

Вчитель: Ці слова про рідну землю, про явір і калину, як її символи, належать перу Володимира Кириловича. Його знають всі, хто цікавиться історією, хто любить пісню, хто поважає український народ, його традиції, звичаї. І хоча зараз, на жаль, Володимира Кириловича уже немає серед нас, але при житті Він любив бувати в нашій школі, зустрічатися з дітьми. І на цих кадрах ми бачимо його живим. Під час вшанування Володимира Кириловича ми інсценізували уривки з його творів, що дуже подобалося автору. Уривок з твору "Князь Кий" ми хочемо Вам показати.

Фрагмент відеофільму "Співець із Посулля"

Ведучий: У день пам'яті В. Малика вперше в 2002 році відбулося присудження премії імені В.К. Малика. Переможцем у галузі кіно стала наша гостя Ніна Малій.

Ведучий: Вона чудово знала Володимира Кириловича, багато разів із ним зустрічалася. Ніно Володимирівно, Вам слово:

- 1. Ніно Володимирівно, чи важко було працювати над фільмом ?**
- 2. Що вас особливо приваблювало у Володимирі Кириловичу, чому про нього вирішили створити фільм, а не про когось іншого, чи можливо, це було завдання міської ради ?**
- 3. Які у Вас творчі плани, чи будете створювати фільми?**

Ведучий: Плин часу: Ущільнений наш час, стиснений до неможливого. Біжимо, летимо, рухаємось із швидкостями справді космічними. І несила зупинитись, подумати. А під пером Володимира Кириловича здається зупинилося саме життя, стало непідвладним нестримній течії часу. І ми вже йдемо " Чумацьким шляхом".
Зупинися, невловима мить життя...

***Інсценізація уривку з роману В. Малика "Чумацький шлях".
Лубенський ярмарок.***

- 1-й уч.** Посеред Лубен, на ярмарковому майдані, вирував людський натовп. Хто йшов до обідні, хто поспішав до яток, щоб поласувати солодкими марципановими коржиками чи випити чарчину оковитої та закусити перед великим постом ковбасою, а хто молодший - під звуки троїстої музики "садив" у колі веселих глядачів, що теж притупцювали на морозі, вогнисто-запального гопака.
- 2-й уч.** З вулиць Монастирської та Пирятинської виїздили на завітчаних стрічками санях - козирках ряжені - з бубном, піснями і сміхом, їх годі було впізнати: обличчя розмальовані, кожухи вивернуті вовною назовні, на головах у дівчат - вінки із зеленої омели, а в хлопців замість шапок то макітра, то лозова верша, то висушена козлиня шкіра з гострими ріжками, що нагадували чортячі.
- 3-й уч.** Катря пропхалася наперед. Усе тут для неї було нове, незвичайне: і люди, і їхній одяг, і ряжені, і жаровні, на яких шкварчало м'ясо, у власному жирі, і численні ятки, де продавалася всіляка всячина - аби гроші!

Входить: Катря, а за нею - Василь.

Василь: Катре!

Катря: Чого тобі?

Василь: Зрадів, що побачив тебе.. Чого нам тут стовбичити? Ходімо краще марципани їсти!

(тягне за руку).

(Підходить до молодиці з марципанами, кида п'ятак)

Марципанів нам! (бере, дає Катрі).

їж! Смачно!

Катря: (бере марципани і хоче піти. Василь хапає за руку).

Василь: Катре! Не тікай!

Катря: Василю! Ти хазяйський син, а я наймичка. Хіба я тобі рівня? Хіба тобі потрібна така батрачка, як я? Та ти тільки тюкни - і за тебе піде перша - ліпша лубенська - красуня багачка! Не рівня мені!

Василь: Не треба ніякої багачки! І красуні не треба! Ти моя красуня!

А що наймичка - то не біда! Будеш господинею, та ще й якою!

Катря: Ой Василю, давай забудемо цю розмову, ніби її й не було.

Василь: Я ждатиму, поки ти покохаєш мене! Ждатиму, скільки потрібно буде! Якщо ти навіть вийдеш за іншого заміж, ждатиму, поки станеш удовицею, а таки будеш моєю! Знай це! (Іде геть)

Катря: (постоявши). Ой. Чого ж я тут стою? Я ж обіцяла Івасеві, що буду в церкві.

1-й уч. Церква Святої Трійці була невелика, дерев'яна і стояла неподалік від ярмаркового майдану. Тут було ще більшлюдно, ніж на ярмарку, але того гамору, що там, не чулося, бо зібралися переважно бабусі та дідусі з онуками. З відчинених дверей доносився спів півчих та глухуватий голос старенького отця Гервасія. (магнітофонний запис церковної відправи). Входить Катря, сідає. Поруч неї сідає Івась.

Івась: Ось і я! Не забарився - все поправ!

(Катря вткнулась йому в плече й заплакала) - Ти чого?

Перестань! Люди ж дивляться!

Катря: Нічого, Івасю, ти не знаєш!

Івась: А що я повинен знати?

Катря: Довго розповідати.

Івась: Як довго, то й не починала б.. А почала - розповідай!

Катря: Тут, на людях, та ще й коло церкви, не хочу. Ходімо куди - небудь!

Івась: Ну, ходімо. Якщо хочеш, покажу тобі козацьку фортецю та Сулу.

(виходять)

2-й уч. Вони перейшли на ярмарковий майдан. Добралися по **Пирятинській** на гору і ступили на перекидний міст, що з'єднував місто з фортецею. Звідси відкривалися засніжені засульські далі та Засулля з Солоницею. Над Сулою, за гаєм, блищала проти сонця гола Лиса гора. Попереду, на горбі, вивищувалася полкова козацька фортеця.

Ведучий: Говорять, що письменник Ісаак Бабель ховався від початкуючих авторів. Володимир Кирилович, навпаки, гостинно зустрічав їх з посмішкою і надією. Були дні, коли затишний кабінет був завалений чужими рукописами. Малик скрупульозно розбирався в цій літературній сировині, відшукуючи раціональне зерно. Він любив вручати путівки в літературу творчій молоді, відредагував і підготував до друку перші збірки віршів 5 лубенським поетесам.

Ведучий: І я запрошую до слова ще одного лауреата премії В.К. Малика, відомого краєзнавця Валерія Миколайовича Козюру. Передмову до його книги "Історичні постаті Посулля" написав Володимир Кирилович

1. **Валерію Миколайовичу, чому Ви працюєте вдвох із сином ?**
2. **Ваші твори, публікації носять краєзнавчий характер. Чому саме ці теми Ви вибрали своїм творчим кредо ?**
3. **Ваша улюблена тема і плани на майбутнє ?**

Вчитель: Дорогі діти, ми сьогодні встигли перегорнути тільки одну із сторінок цікавої історії Посулля, пов'язаної з ім'ям лауреата трьох літературних премій - ім. Лесі Українки, ім. Григорія Сковороди та фонду Т.Г. Шевченка, полтавського Дюма - В.К. Малика. І я впевнена, що ні в кого з нас не промайне думка, що життя його обірвалося на півслові. З нами залишається спадщина В.К. Малика, обрана часом. Скільки жити їй - залежить від нас із Вами.

***Слово надається шкільному бібліотекарю, (огляд
книжкових виставок)***

Вчитель: Ось і закінчується наша зустріч, присвячена тихоплинній Сулі і славним людям, що творили, творять і будуть творити історію рідного Посулля. Хай наша річка і наше місто не такі великі, як інші міста, але я пишаюся ними, бо тут народилася і виросла. Кожен листочок шепоче до мене, кожна пташка несе на крилах краплинку сонця, щоб віддати її мені, кожна росинка поїть моє серце невичерпною любов'ю до рідного міста. І де б не була я, завжди лину бодай думкою на священні майдани і вулиці Лубен, до калинової краси парків і схилів, до вічної пам'яті про козацьку славу пращурів, до цілющого напою з Сули.

Фінал. Всі учасники виконують пісню про Лубни

ЛІТЕРАТУРА

1. Антологія краєзнавства Полтавщини: Науково-методичний посібник / За ред. П.І. Матвієнка. – Полтава: ПОІППО, 2002. – 316 с.
2. Бондаренко Ю. Урок літератури в системі національного виховання // Рідна школа. – 1998. - №8. – с. 22-26
3. Дяченко А. Якщо ти людина...: До літературних портретів. – Полтава. ІВА “Астрєя”, 2000. – 58 с.
4. Звягинцев Е.А. Родиноведение и локализация в школе. – М.-Петербург, 1919. – 118 с.
5. Загайко П. Полтавські дороги Кобзаря. – Полтава: Криниця, 1999. – 27 с.
6. Калинове гроно: Антологія поезії Полтавських літераторів ХХ ст. - Полтава: Полтавський літератор, - 2004. – 484 с.
7. Костенко М. ... І вимолимо в Бога рідне слово. – Полтава: Полтавський літератор, 1999. – 176 с.
8. Котляревський І.П. – перший класик нової української літератури. Матеріали науково-практичної конференції. – Полтава, 1998. – 57 с.
9. Краткая литературная энциклопедия. – М.: Просвещение, 1967. – т.4. – с. 386.
10. Куценко Л. Фольклор у системі літературного краєзнавства // Українська мова і література в школі. – 1991. - №2. – с. 36-41.
11. Лисенко А. Човнова Н. Дивосвіт Полтавської землі: уроки літератури рідного краю. – Полтава: ПОІППО, 2000. – 187 с.
12. Літературне краєзнавство: проблеми, пошуки, перспективи: Збірник наукових статей. – Полтава: ПДПУ, 2002. – 184 с.
13. Методика изучения и показа литературной жизни в экспозиции краеведческих музеев. – М.:. 1949, 22 с.
14. Посухов В. Сім трав біля семи криниць: Пригорща полтавських легенд. – Полтава. - 2003. – 195 с.
15. Ротач П. Від Ураю до Орелі. – Полтава. - 2000. – 230 с.
16. Ротач П. Колоски з літературної ниви. – Полтава: ОДГВ “Полтавський літератор”, 1997. – 560 с.
17. Чирка В.В, Дяченко А.М, Чирка В.Г. Полтавщина – духовна скарбниця словесного мистецтва // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2001. - №4. – с. 42-48.
18. Шанько Г. Вогненна квітка. – Полтава: Полтавський літератор, 2001. – 216 с.
19. Шуляр В. Уроки літератури рідного краю: технологія підготовки та проведення // Українська література в загальноосвітніх школах. – 2003. - №7. – с. 34-35.
20. Юшко В. Література рідного краю. – Кременчук: Піраміда, 1999. – 135 с.

ЗМІСТ

Передмова	3
Історичні етапи становлення та розвитку літературного краєзнавства.....	5
Творчість письменників Полтавщини від давнини до сучасності.....	8
Уроки літератури рідного краю: технологія підготовки та проведення	15
Усна народна творчість і Полтавщина в системі уроків літературного краєзнавства	19
Письменники Полтавщини в шкільному курсі української літератури	24
Розвиток творчих здібностей учнів засобами літературного краєзнавства	32
Література	58

Лисенко А. Література рідного краю: теоретико-методичний аспект.
– Полтава: ПОППО, 2005. – 60 с.

Відповідальний за випуск: Золотухіна В.М., проректор із науково-методичної роботи ПОППО ім. М.В.Остроградського

Літературний редактор: Лисенко А.В., канд.пед.наук, в.о.доцента кафедри методики змісту освіти ПОППО ім. М.В.Остроградського

Технічний редактор: Кіптілій І.О., завідуючий редакційно-видавничим відділом ПОППО ім. М.В.Остроградського

Макет та верстка: Шарлай Т.В., завідувача лабораторією комп'ютерних систем ПОППО ім. М.В.Остроградського

Комп'ютерний набір: Голуб Г.М., лаборант кафедри методики змісту освіти ПОППО

ISBN 966-7215-49-0

Підписано до друку 20.10.2005
Формат 60* 84\ 16. Ум. друк.арк. 1,5.
Тираж 100 прим.

Редакційно-видавничий відділ
ПОППО ім. М.В.Остроградського

36029, м. Полтава, вул. Жовтнева, 64
Тел. 2-76-75. E-mail: redpm@pei.poltava.ua